

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG
KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK
FOLYÓIRATA

EGYÜTT 2022/4

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábán László* (szépirodalom)

Szerkesztők:

Marczák Gergely (olvasószerkesztő)

Csordás László (kritika)

Zubánics László (tanulmány)

Dupka György (kultúra)

Fábán Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967),

Pomogáts Béla irodalomtörténész, *Nagy Zoltán Mihály* alapító-főszerkesztő (2002–2008)

Tanácsadók:

Botlik József, Finta Éva, Füzesi Magda

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap, a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap, valamint a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával.

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmintezet@gmail.com, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatóak az OSZK EPA archívumában: <http://epa.oszk.hu/00500/00595> és a KMMI honlapján: kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Posztolaki tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737

e-mail: dupkagyorgy@gmail.com

Közreműködők: *Fuchs Andrea, Szemere Judit*

Készült: Shark magánvállalkozás
Lapengedély száma: 3T №682/274P
A folyóiraton nyereség nem képződik.

TARTALOM

FINTA ÉVA: Allék, sétányok, ligetek; Csak megy az ember...; Tengely (versek).....	4
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tamási Áron üzenete (esszé)	7
TAMÁSI ÁRON: Lőrinc két almája (novella)	9
BARTHA GUSZTÁV: Trauma (kisregény, XIX. rész)	17
SHREK TÍMEA: Akit megcsókolt a halál (novella)	21
FÜZESI MAGDA: Csili telefonál; Vadgalambék (kisprózák)	24
CSONTOS MÁRTA: A mindent elfogadó...; Csapdában; Kárpátaljai képeslap 2022 (versek).....	26
ADAMCZYK KATALIN: Halottak napja (novella)	29
NÉMETH PÉTER: Ószláv mise; Nagyszőlősi féldombormű; Muzsalyi romtemplomhoz; Beszkid; A Kék Tisza, Közöny; Királyházi Kék Boldogasszony; Kuráre-injekció; Ikonosztáz: Kárpátalja; Ukrán altatódal (versek).....	33
ZSILLE GÁBOR: Ahogyan a közép-európai népek... (interjú Vári Fábián Lászlóval).....	38
KOVÁCS SÁNDOR: Egy perecsenyi születésű Kossuth-díjas szobrász (tanulmány).....	42
DUPKA GYÖRGY: „Én Istenem, a keresztet vállainkról vedd le!” Tragikus sorsú kárpátaljai GULAG.elítéltek, mártírok panteonja, 1944–1970 (tanulmány, 4. rész).....	60
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek.....	75

FINTA ÉVA

ALLÉK, SÉTÁNYOK, LIGETEK

*A végtelen eperfasorba vágott
Arany János egy csonka Miatyánkot
valahol, ahol torony és a lelkek
bevégezetlen tetőzetre letek
Juliska és Lackó pedig varázsolt
lepkét, virágot, Jézuskának jászolt.*

*Ó, múlt idők – hisz minden ott sereglik
elmúlt napunk is megtoldja, ha lesz mit –
az evolúció, miről beszélnek
ma sem tudni, hogy ötlet vagy merénylet
vagy mágia egy mágussal az élen
vagy Isten műve, ahogyan remélem.*

*Szóval: egy végtelen fasorban mennek
akik a múltból visszaiüzengetnek
Vörösmarty talán hársak tövében
neszelve meg, milyen lehet az éden
s ecetfa alatt kérte meg Laurát
a szomorúfűz kisasszonyt, ki hátrált.*

*Petőfi jegenyék között, székéren
leányt ölelt a boldogság hevében
az Alföldön át, végestelen végig
amíg az ökrök Debrecent elérik
s majd Koltót, Júliával, önfeledten
vasúton?, csészán? – mi az igaz ebben...*

*Ady talán ostorfák és platánok
között sétált, s a Szajnával vitázott
míg ráfonódott Léda karja lágyan
s szeme zöldje villant egy zöld bogárban.
A Szajna, sajna, francia volt folyvást
és erre költőnk sem talált megoldást.*

*Ó, a Bakony, ó, a Pilis, a Zemplén!
Itt sétálhatunk történelmünk mentén.
Oszlopos kocsányos tölgyeinket
a fasorból kiüzte a kereslet.
Platánok és gesztenyék állnak készen
zöld alagutat tárva – kéz a kézben.*

*A történelemkönyvet míg bezárom
új arcok jönnek akácfavirágon
bodzavirágot hint Nemes Nagy Ágnes
Weöres Sándor egy bóbitára ráles
s a jegenyékkal dolga akad mindnek
ahogy a temető körül keringnek.*

CSAK MEGY AZ EMBER...

*Csak megy az ember, nem nézi a tájat.
Füvet rágcsál a réten vagy kapálgat
egy krumpliföldet, mint holland parasztok
kiket Van Gogh festményére ragasztott.*

*Csak megy az ember, nem néz fel a házra
a homlokzati látvány mindhiába
stukkók, szobrok, oszlopfők nem kísértik
figyelmét, vakon sétál el a sírig.*

*Csak megy az ember, nem néz fel az égre
a felhők járása nem áll be képbe
a fények oltárkapukat se nyitnak
s nem szól oda az árva angyaloknak.*

*Csak megy az ember, nem érti a beszédet
reklámot skandál, árcédula-képet
tapétáz homloklebenye falára
és elfelejti, mi a léte ára.*

TENGELY

*Ki szegény volt, az majd gazdag lesz egyszer
és újra szegénnyé válik a gazdag.
Helyet cserél a jóság a gonosszal
a rest egyszer majd szorgalmat tanulhat.
Minden kutatja ellentétes arcát
a hajdan fősvény vígan tékozol.
Ki aszkéta volt, életéltvet hajszol
egy volt hetéra szent tüzet csihol.*

*Talán nem jó ezt tudni, ámde: fontos.
A szerencsekerék folyvást forog.
Megunthatatlan így lesz földi létünk
bár ostobák lesznek az okosok.
A gazdagnak kegyetlen ez a játék
a szerencsésnek ítélet, csapás.
A gúnyolódóból lesz majd kigúnyolt
az elszakadt fonálból – folytatás.*

*Így tesz rendet velünk az égi Karnagy
kap összhangot az örült karnevál.
A paraszt közben vet, arat és hallgat
lesi a langyos föld rejtett szavát.
Belőle ritkán lesz vezér, akarnok
hiszen létével messzebbre figyel.
Várom a parasztot, aki majd alkot
rendet, harmóniát és – elvisel.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

TAMÁSI ÁRON ÜZENETE¹

Ha a magyar irodalmat egy közhelyszerű metaforával élve hegységnek tekintjük, úgy az erdélyi magyar irodalom annak mindenképpen igen jelentős vonulata, s e vonulat egyik kiemelkedő csúcsa Tamási Áron, a 125 éve született székely-magyar író. Nevét sokan a „Mi végre vagyunk a földön?” kérdés feltevésével és tömör, örök érvényű válaszával azonosítják, miközben kevésbé figyelnek a műveiben kedvére virágzó, természetes egyszerűséggel parádézó poétára. Mások, akik esetleg beteltnek érzik a lírai tobzódás poharát, nyugodtan oldhatják feszültségüket a Tamási-életmű másik nagy ajándékában, az utolérhetetlen székely humorban. A költészet és a humor azonban csak kedélyes társalkodónői a művek magaslataira készülődő olvasónak. Az Ábel-trilógiáról tudni illik, hogy minden könnyedsége mellett nagyon fontos csúcsa Tamási művészetének, de senki se torpanjon meg előtte, mert az imént említett társalkodónők támogatásával az esztétikai kapaszkodó sokkal inkább lesz élvezetes, mint meredek.

A mai, főként fiatalabb olvasó nehezen értheti, hogy egy múlt századi, magára utalt kamasz számára a mindennapi megélhetés is küzdelem, amely – Görömbei András hívja fel rá figyelmünket – az otthonkeresés és otthonteremtés szándéka által lesz egyre súlyosabb. Ha jobban belegondolunk, ez a küzdelem maga a Trianon utáni székely sors. Ez teszi jelképpé, egyetemes jelentésűvé Ábel történetét. A trilógia három kötete – írja Görömbei Tanár Úr kissé odább – a szegény székelység három választási lehetőségét mutatja meg a hatalomváltás utáni években: a rengeteget, a várost és a kivándorlást.

Az utóbbi kettőt maga Ábel-Áron is megtapasztalta, s a kivándorlásból menekülő utat keresve egy fiatal színészbőrűvel mondatja ki: „Azért vagyunk a földön, hogy valahol otthon legyünk benne.” Utólag értelmezve nem lehet véletlenszerű, hogy ez a minden idők szentencia-értékű igazsága egy afro-amerikai állampolgár szájából hangzik el azt követően, hogy kiűzték belőle az ördögöt. Benne, aki az Új világot sem érkezett még igazán belakni, a családi hagyomány bizonyára ébren tartja a rabszolgaszármazás tudatát. Lázálmaiban még hadakozik az átkozott emberkereskedőkkel, de

Elhangzott 2022. július 25-én az MMA kerítéskiállításának megnyitóján

szebb vízióiban boldogan élvezi az ősi kontinens anyaöl-melegét. Néhány generációt követően azonban hatalmasat fordult a világ: a szülőföld iránti nosztalgia elszállt az afro-amerikai szívekből, az Afrikában maradt fajtestvérek pedig már maguk fizetnek azért, hogy mielőbb eljussanak az újabb ígéretek földjére, Eldorádó-Európába.

Ebből eredően itt az újabb kérdés: megállítható s visszafordítható-e még napjaink globálissá duzzasztott bűne – a migráció? Igen – válaszolná a szovjet korszak anekdota-sorozatából, elmés válaszairól híres Jereváni Rádió –, de ahhoz előbb valamennyi migránsból ki kellene űzni az ördögöt. – Igaz lehet ez, Áron bátyánk? – kérdezzük fejünket fogva. – Bizonyára jól mondja, de hol terem ma annyi ördögűző? – kérdezne vissza Tamási, majd szükségképpen hozzáfűzné: A világpolitika játszmáit irányító nagyokosok – ha nem is hisznek benne, de sejtik, hogy egyetlen illetékes hatalom létezik csak, amely képes felülemelkedni ezen az egyre bonyolultabb helyzeten. Ez nem más, mint a Teremtő hatalma. A Teremtőé, aki számon tart egy utolsó hajszálat is, de ebben a kérdésben – azt mondja – nem hozott még döntést. Azt azonban – általam üzenve köti lelketekre –, hogy a Hazát az ő tájaival, ember- és állatlakóival, idült globalizációs fertőzéseivel egyetemben is szeressétek, szorítsátok magatokhoz, ahogyan én tettem egykor. Mert Szülőanyátok, a legdrágább Asszony elszeretésére – itt ólálkodnak már a nyálukat csorgató lator-hadak. A történelem rongyává gyalázzák aztán, akárcsak Szépséges Európát, a tágabb Hazát... Ábel történetét pedig tegyétek magatokévá, akár a Miatyánkot, mert ő és ti magatok egyek vagytok velem.

TAMÁSI ÁRON

LŐRINC KÉT ALMÁJA

A csendes és szomorú szobában, mialatt az óra apró ketyegéseivel kis szegeket ver az időbe, elgondolkozom Lőrincen, az Ábel testvérin. És számba veszem, hogy vajon kik és hányan lehetnek, akik még emlékeznek reá!

Bizonyos, hogy a szabad természet madarai elsőnek tudnák elmondani, hogy a tavaly nyáron mily dallamosan füttyörészett ez a mókás fiú, amikor csúnya bottal a keziben és idős tarisnyával a vállán a város felé vette az útját. Az országút is jól emlékezhetik hosszú lábaira, melyeken könnyedén és kíméletesen tudott a világba menni. S talán nem maradna süket és szóztalan sem az a borvizes ember, sem az az ájtatos asszony, akikkel ártatlan tréfát üzött volt Lőrinc az úton.

De én még a madaraknál és az országútnál is jobban emlékszem mindenre, mert az Ég megbízott volt, hogy Lőrincet mindig szemmel tartsam. Ennek a szoros felügyeletnek nemcsak gondjai voltak, hanem kárpótló örömei is. Így mindjárt a városban s a megérkezés melegiben nagy boldogsággal kellett látnom, hogy Lőrinc miképpen keresett meg egy lakatosmestert, és hogy azzal a mesterrel mily fortélyosan vétette fel magát inasnak. Volt azonban egy pont, egy kék szemű és hathatós, ahol a véleményünk nagyon megütközött. Ez pedig a mester úr tizenöt esztendő leánygyermeké volt, kire Lőrinc mindjárt úgy tekintett, mintha a mesterség alól már felszabadult volna, és nem idegenkednék attól, hogy családot alapítson. Amikor én ezt láttam, mindjárt félrehúztam Lőrincet egy sarokba, és így szóltam hozzá:

– Vigyázz, mert magosan van a gyümölcs!

Lőrinc hunyorított nekem, és azt válaszolta:

– Jó, hogy magosan van, mert legalább nem akar ki tudja leszakítani!

Ennyiből is láttam, hogy nincs kívül beszélni. Hagytam tehát, hadd siessen a Lőrinc mellében a kicsi piros óra, sőt csörgessen is mindig, valahányszor látja a leányt. Hagytam azt is, hadd nyíljanak a mezei virágok, és örömük tarkaságával lakodalmat juttassanak eszébe a szerelmes fiúnak. A holdvilágot is hagytam egész nyáron keresztül, hadd tegye még csábosabbá fenn a fa tetejében a gyümölcsöt és a kút mélyében az égi vágycakat.

Csak akkor szerettem volna szólani ismét, amikor észrevettem, hogy az első felhő megjelent a mester úr háza felett. De a szó már gyenge lett

volna akkor, mint a szellő, amely kering csupán és sírdogál, mialatt új felhők tornyosulnak. Nem idéztem elé tehát semmi csetepatét, sem arra nem vetemedtem, hogy az emberiség bölcséivel nagy viharágyúkat vontassak oda, hanem egyedül a villámhárítót vizsgáltam meg, hogy alkalomadtán jól vezesse a csapkodó villámokat. S jó, hogy idejében készen voltam ezzel, mert a második hónap végén, egy hétfői nap estefelé, hirtelen eltörtött a mester úr kezeiben a reszelő. Az alsó végét a földhöz vágta, a felsőt pedig az ég felé emelte, s abban a pillanatban rákiáltott Lőrincre, mint egy borzos oroszlán:

– Most te következel!

Lőrincnek volt annyi esze, hogy rögtön kiugorjék a műhely ajtaján, és onnét kérdezze meg szelíden:

– Vajon nem volna kár?

A következő percben már a kutat kerülték ketten az udvaron.

A nagy üldözésre kiugrott a leány is a házból, s mire valami történhetett volna, már ott virított az apjára borulva, mint egy rózsabokor. Lőrinc egyet sem szólt, hanem bément a műhelybe, s egy kicsi idő múlva már a bottal a kezében és a tarisnyával a vállán lépett ki onnét.

– No, adjon Isten jót, mert most félig elmegyek – mondta csendesen.

A mester úr nem értette, hogy miképpen lehet elmenni félig, és kérdő szemmel nézett Lőrincre, aki erre így szólt:

– Vagyis a dolgos kéz elmegy, de a szív ittmarad.

S már bé is tette maga után a kaput. Künn meg sem állott az úton, hanem szép leptiben mendegélni kezdett a város szíve felé. Amikor elért a barátok templomáig, ott egy legényt és egy leányt pillantott meg.

A legény mellett egy láda volt a földön, a leány mellett pedig egy kövér átalvető. Láthatólag azért tették le mind a ketten a terhet, hogy egy kicsit nyugodjanak. Lőrinc megállott mellettük, és azt kérdezte:

– Hát maguk hová mennek ilyen nagy elszánással?

A legény sorstársat láthatott a vándorfiúban, mert megtörölte a homlokát, és azt mondta:

– Botfaluba mennénk, ha tudnánk.

Erre Lőrinc megnézte jól a kéttornyú templomot, majd rátekinett az égre is, amelyen nem voltak felhők. Aztán feljebb taszította egy kicsit a kalapját, majd felragadta a ládát, és így szólt:

– No, akkor menjünk, mert vár a vonat!

A hirtelen biztatásra meg is indultak mind a hárman, de a legkönnyebben mégis a legény, mert az ő nagy ládáját Lőrinc emelte. Egy kicsit furcsa is

volt a dolog, de ez nem tartott sokáig, mert Lőrinc egy csellengő szegény embert pillantott meg, akihez így szólt:

– Bácsi, ha ez a leány odaadná magának a válláról az átalvetőt, mennyiért hozná ki az állomásra?

A legény mindjárt észrevette magát, és azt mondta Lőrincnek:

– Eredj, ne hajigáld a pénzt! – s már el is vette a leánytól a terhet.

A szegény ember szomorúan nézte a dolgot, és azt mondta:

– Pedig öt lejért elvittem volna.

– No, ha el, akkor ragadja magához ezt a ládát! - válaszolta Lőrinc, s a következő percben már könnyedén büllögött elől a leánnyal, utánuk pedig terhesen szuszogott a másik kettő.

Egy ideig nem szóltak semmit, de aztán a leány megkérdezte Lőrincről:

– Maga volt-e még a botfalusi cukorgyárban?

Lőrinc még a színét sem látta volt sohase Botfalunak, sem a cukorgyárnak, de a tekintély kedviért mégis azt mondta:

– Nem sokszor, csak háromszor.

– Vajon kapunk-e munkát? – kérdezte megint a leány.

– Én kaptam tavaly is – mondta Lőrinc –, s még amellet két másik leánynak is szereztem.

Ismét szótlánul mentek egy darabig. Közben Lőrinc rápillantott egy-egy hegyeset a leányra. Szép barna arca volt, tizennyolc esztendősnél nem több, a termete sugár, és a járása nagyon gyönyörködtető. Mindjárt számadást is csinált Lőrinc magában: maga elé idézte a mester úr leányát, és összevette ezzel a másikkal. Rögtön nagy harc keletkezett az összeeresztésből, de Lőrinc félreállott gondolatban, és az időt kérte fel arra, hogy igazságot tegyen. Aztán mégis gyanakodni kezdett az időre, és úgy gondolta, hogy hadd lássuk: döntőn most, legalább próbaképpen, ez a jóra való leány. Így szólott tehát hozzá:

– Most, amikor eljöttem hazulról, nem tudtam, hogy egy bizonyos dologban miképpen cselekedjem.

– Mi volt az a dolog? – kérdezte a leány.

– Hát az olyan dolog volt, ami nagyon egyszerűnek mutatkozik, de mégis sok minden kell ahhoz, hogy jó és igazságos döntés jöjjön létre. Vagyis van nekünk otthon két gyönyörű almánk, s az idén valahogy úgy történt, hogy egyetlenegy alma termett az egyikén is és a másikon is. S most, amikor éppen el akartam jönni, hogy a botfalusi cukorgyárba távozzam, kimentem a kertbe, s az egyik almát le akartam szakasztani magamnak az útra. De amikor már ott álltam a fa alatt, akkor nem tudtam, hogy melyiket szakasszam le.

Mert nem egyforma volt a két alma, hanem az egyik édes volt erősen, de jól ügyeljen, mert erősen édes volt! A másik pedig nem volt éppen olyan édes, de aztán érett, ahogy kell!

Itt Lőrinc elhallgatott, és ránézett a leányra, akit már nagyon furdalt a kíváncsiság.

– S maga melyiket szakasztotta le? – kérdezte is tőle.

Lőrinc elnevette magát, és azt felelte:

– Lám, maga mit gondol?

Erre a leány nézett vissza nagy, kutató szemmel Lőrincre, és azt mondotta:

– Mind a kettőt!

Lőrinc kacagni kezdett, majd hízelkedve dicsérte a leányt, hogy mily pontosan etalálta a dolgot! S még azt is elárulta neki, hogy mind a két alma itt van most a tarisnyában, de itt van egyben a nagy kérdés is, hogy melyiket egye meg előbb. Mert ha meg nem eszi, akkor valaki bizonyosan el fogja lopni vagy az egyiket, vagy mind a kettőt.

A leány erre azt felelte, hogy mutassa meg Lőrinc az almákat, mert akkor ő mindjárt megmondja, hogy melyiket kéne megenni előbb. Lőrinc azt mondotta neki, hogy itt az úton nem lehet, de mihelyt alkalmatosság kerül, megmutatja a két almát. A leány ebbe beléegyezett, és nagyon boldognak látszott, hogy uralkodhatik a két alma felett, ami nem is volt a tarisnyában. Annyira jólesett neki a dolog, hogy a járása még gyönyörködtetőbb lett, a száján pedig szüntelenül virágozott a nevetés. De ezt a nagy mulatságot már nem tudta túrni a legény sem, aki hátul egyre mérgesebben hozta a leány átalvetőjét. Előrekiáltott tehát nekik:

– Álljatok meg, hadd nyugodjunk egy kicsit!

A leány mindjárt megállott, s meg Lőrinc is. De nem sok szó esett azalatt, amíg a pihenés tartott, mert a leány tovább nevetgélt, a legény pedig hol őt, hol pedig Lőrincet nézte szúrós szemekkel.

– Nehéz, ugye, az az átalvető? – kérdezte Lőrinc, mire a legény csúfondárosan nevetett, és azt mondta:

– Ha titeket nézhetlek, hogy elől milyen jól mulatoztok, akkor egy szamarat is el tudnék a hátamon vinni.

Lőrinc könnyedén legyintett, és azt felelte ártatlan arccal:

– Ó, az semmi, mert nekem van egy barátom, aki nemcsak a hátán tud elvinni egy szamarat, hanem benn a fejében is!

A legény nem tudta, hogy erre mit feleljen, Lőrinc pedig ismét előreindult a leánnyal, majd kedvesen szólott vissza:

– De a legnehezebb az, amikor valaki két különböző almát visz a tarisnyában.

Ahogy ezt kimondta Lőrinc, a leány megfogta a karját, és azt mondta, hogy siessenek, nehogy későn érkezzenek az állomásra. Hamar kiderült azonban, hogy nem a vonat miatt akart sietni, hanem azért, hogy a legényt megelőzhessék kívánat szerint. Mert amikor a távolság már elegendőnek mutatkozott, a leány odasúgta Lőrincnek:

– Maga ne mondjon ilyeneket Domokosnak, mert erősen mérges miatta!

– Hát Domokosnak hívják?

– Annak.

– S hát még? – kérdezte Lőrinc.

A leány megértette a kérdést, és azt felelte:

– Az a célja, hogy én szeressem.

Lőrinc felnézett az égre, és elsóhajtotta magát, hogy mennyire teli vannak céllal az emberek! Arra a dologra nézve pedig, hogy ő olyanokat mondott Domokosnak, azt válaszolta, hogy nem vaktában történt, hanem ugyancsak céllal! Mert van ugyan pénze neki, s öt lej pénze éppen ugyanalóst, s az is igaz, hogy a ládát ő adta oda a szegény embernek kihozatalra, de fizetni mégis az fog, aki mérgeződik!

A leány csodálkozással és kérdőleg nézett Lőrincre, aki mosolyogva bólogatott, és azt mondta:

– Nézze csak meg!

Amikor kiértek az állomásra, s a fogadott hordár letette a ládát a földre, Lőrinc kivetette a mellét, ránézett Domokosra, és így szólt:

– Hadd fizessenek ennek a szegény embernek!

Egyszerre Domokost is elöntötte a gőgösség, és azt mondta:

– Senki se fizessen az én ládámért!

Amíg fizetett, Lőrinc rákacsintott a leányra, aki hirtelen kuncogni kezdett. Azonban hamar abbahagyta, mert Domokos olyan szemet vetett rá, mint a rendőr a helytelen emberre. Így aztán a leány is illedelmes lett, és a fizetés is megtörtént. S vehettek mindjárt jegyet is, hogy a vonatra szállhassanak, s egyéb ne legyen hátra, csak az indulás.

Csak hárman ültek egy fülkében, mégpedig a leány mellett Domokos, vélők szemben pedig Lőrinc. Az első percekben sokat gondoltak, de egyet sem szóltak. Amikor azonban megindult a vonat, s már belé is jött a száguldásba jól, akkor Lőrinc megjegyezte:

– Hárman vagyunk, ugyé!

– Látszólag hárman! – mondta Domokos, majd odafordult a leányhoz, és megkérdezte tőle: – Hát te, Zsuzsi, hogy vélekedsz?

– Én most nem vélekedem, hanem utazom – felelte Zsuzsi.

Lőrinc szerette volna tovább fűjni a parázst, de belátta a pajkos eszivel is, hogy jobb lesz barátságot létesíteni, mint a mester után ezt az erősnek mutatkozó Domokost is magára zúdítani. Egy kis hízelgéssel és sok jóízű beszéddel ez pontosan sikerült is. És akkor más hasznos dolog után láthatott. Vagyis a következő nagybaccska állomáson leszállt a vonatról, s két gyönyörű, de nem egyforma almát vásárolt, s a két alma mellé egy körtét. Csak ő tudta, hogy ezt az utóbbit micsoda célzattal. Jól elrejtette a három gyümölcsöt, s alkalomadtán meghonosította a tarisnyában. Így már minden rendben volt, aminek eddig rendben kellett lennie, s éjfélkor bátran megérkezettek a botfalusi állomásra.

Itt úgy határoztak, hogy reggelig időzzenek el valahogy a váróteremben, s ott csakugyan el is időztek elég jól, mert a nagy árva asztalra borulva már aludni is tudtak. A legjobban Zsuzsi aludt s utána Lőrinc. Domokos mind a kettőn túltehetett volna, ami az éjjeli természetét illette, de a féltékenység miatt az aluvást és a leskelődést felváltva folytatta.

Reggel még megmosdottak az állomás kútjánál: Domokos egyszer, s Lőrinc is egyszer, Zsuzsi pedig kétszer szorosan egymás után. Azért kellett neki kétszer mosdani, mert egyformán áhította úgy Domokos, mint Lőrinc, hogy töltsön a Zsuzsi kezire. Ahogy ezzel megvoltak, kicsomagolták a jó hazai eledelt, és reggelire bőségesen táplálkoztak. Utána aztán útnak eredtek a cukorgyár felé. Ahogy mentek nagy bizakodással, Lőrincnek folyton az ég felé járt a szeme, mintha valaki hatalmas pártfogót keresne ott. Egyben elgondolkozott az élet hirtelen fordulatain is, majd különös módon kacagni kezdett, mert az jutott eszibe, hogy ő mennyire megijedt volna attól az embertől, aki a tegnap ilyenkor azt mondta volna neki, hogy ma ilyenkor itt lesz!

– Hát neked mi esik olyan jól? – kérdezte Domokos.

– Nekem ez a könnyűség, amivel megyek – mondta Lőrinc.

Csodálkozott is a másik kettő, hogy micsoda dolog lehet ilyen messzire s olyan hosszú időre csak emígy elindulni! De aztán azt gondolták, hogy ki-ki maga tudja a legjobban az efféle dolog magyarázatát, s inkább a jövő felől kezdtek kérdezősködni.

– A tavaly miféle munkát végeztél itt? – érdeklődött Domokos.

– Én sokfélét – felelte Lőrinc.

Erre Zsuzsi is megszólalt, mondván:

– S mennyi fizetést kapott?

Lőrinc nagyot sóhajtott, és így szólt:

– Akármilyen sokat kap az ember, egy esztendő leforgása alatt úgy oda lesz, mintha semmit sem kapott volna!

Domokos is állította, hogy ez így van, és szintén nagyokat sóhajtott a láda alatt. Közben Lőrinc azon járatta az eszét, hogy vajon mit lehetne csinálni, amikor megérkeznek? Mert azt egy szikrát sem szeretné, ha a két társa, de különösen Zsuzsi megtudná, hogy ő még gondolatban sem járt itt soha az életben. Sok mindenre gondolt, amit csinálni lehetne, de határozatba mégsem tett semmit, hanem abban állapodott meg, hogy azt a madarat próbálja majd megfogni, amelyik éppen felrepül előtte.

Dobogott is nagyon a szíve, amikor beléptek a nagy kapun, a gyár udvarára. Hatalmas nagy udvar volt ez, tiszta fővenyes földdel. Jobbra és leghamarább egy nagy épület következett, amelynek rengeteg ablaka volt. Balra pedig és jó messze, ott állott a gyár, nagy kéményekkel és folytonos zúgással. Lőrinc mindjárt gondolta, hogy a jobbra levő sokablakos házban az irodák lehetnek, s azt mondotta, hogy tartsanak arrafelé. Amikor az épület felé érkeztek volna, akkor azt tanácsolta, hogy ott tegyék le a csomagokat, s várjanak egy kicsit, mert ő talán bémegyen az épületbe, és jelenteni fogja, hogy megérkeztek. A tanács okosnak látszott, s így Domokos letette a nagy ládát a földre, és Zsuzsi is le az átalvetőt. Abban a percben egy nadrágos fiú lépett oda, és megkérdezte:

– Maguk mit akarnak?

Lőrinc ránézett, s mivel látta, hogy csak valami alantosabb fiú lehet az illető, így szólt:

– Meg akarjuk koronáztatni magunkat!

Ahogy ezt kimondhatta volna, abban a pillantásban az épületből is kilépett egy kedves fiatal úr, és a nadrágos fiúnak odaszólt:

– Eredj hamar, és mondjad Bartha mérnök úrnak, hogy fáradjon ide az irodába! De repülj, mint a szél! Ott van a gépházban!

Mire a fiú megmozdult volna, vagy akár pillantott volna egyet a parancsoló fiatal úr, Lőrinc ledobta a tarisnyát és a botot a földre, s mint a villanás, úgy elszaladt a gyárépület felé.

– Miféle fiú volt ez? – kérdezte nagy csodálkozással a fiatal úr.

– A tavaly is itt dolgozott – felelte Domokos neki –, s most együtt jöttünk, éppen az előbb érkezék meg.

Azonban sok idejük nem volt a beszélgetésre, mert Lőrinc már feltűnt, amint nagy bölcsen és a mérnök oldalán lengedezett visszafelé. S valamit beszélhetett a mérnökkel időközben, s olyan hamar, Zsuzsikáéknak csak kacsintott, s már eltűnt a két úrral együtt az épület ajtajában. Tíz perc múlva úgy jött vissza, mintha most már ő akarna elszalasztani valakit egy másik mérnök után.

– Mi van, Lőrinc? – kérdezte Domokos.

Lőrinc egy cédulát tartott a kezében, azt megnézte, mint valami szolgabíró, majd így szólt:

– Te az ötös barakkba mész lakni, Zsuzsi pedig a hatosba. Egy-kettő!

Azt már menet közben mondotta el, hogy ő futár és általános felvigyázó lett a gyárban. Domokos pedig kazánpucoló. Zsuzsi ellenben a süvegek mellé került. Erre nagy öröm és hálálkodás keletkezett, ami nemcsak helyénvaló volt, hanem hasznos is. Azért hasznos, mert az öröm és a hálálkodás rózsaszínű ködében Lőrinc könnyen odapártolt Zsuzsika mellé, és véle együtt eltűnt a hatos barakkban. Nem volt azonban semmi rossz szándéka neki, csupán azt a nagy kérdést akarta eldönteni végre, hogy melyik almát kéne megenni előbb!

Megvárta türelmesen, hogy Zsuzsi tegye le szépen és a helyire az átalvetőt, és hogy szusszanjon is egyet. Akkor azonban a két almát és a körtét kivette a tarisnyából, és nagy ünnepélyességgel az asztalra tette. De úgy, hogy a körte magosan és büszkén álljon a két gyönyörű alma között. S amikor ez megvolt, rámutatott a bal felőli almára, és azt mondta:

– Ez az édesebbik!

Aztán rámutatott a jobb felőli almára, és azt mondta:

– Ez az érettebbik!

– Hát a körte? – kérdezte Zsuzsi.

– Az várja a feleletet. Vagyis azt, hogy melyik almát kéne megenni előbb?

Zsuzsi megnézte jól mind a két almát, aztán sűrített ésszel elgondolkozott, majd pedig rámutatott arra, amelyik érettebb gyanánt szerepelt, és így szólt:

– Ezt!

Lőrinc felvette az almát, jóízűen beléharapott, majd csillogó szemmel azt mondotta:

– Tudni kell azt is, hogy ez az alma maga volt!

Zsuzsi egyszerre piros lett, mint a rózsa.

– Hát a másik? – kérdezte.

– Az a mester úr leánya, ahol a lakatosságot tanultam.

– S hát a körte?

– Az én vagyok! - felelte Lőrinc büszkén, mire Zsuzsinak nagyot csillant a szeme, szégyenlősen felvette a körtét, és félrefordulva enni kezdte.

Nagy gyönyörködéssel néztem őket, hogy milyen kedvesen és fiatalosan eszik a jó gyümölcsöt, majd egy óvatlan pillanatban elvettem én is a megmaradt almát. Szépen zsebembe tettem, és azt gondoltam, hogy hadd el, Lőrinc, mert jó lesz neked még ez is valamikor!

BARTHA GUSZTÁV

TRAUMA

XIX.

Albi nem Figaro itt, Figaro ott...

Albi soha nincs ott, ahol épp lennie kellene.

Például itt, hogyha másért nem, ha már szép szóval nem megy, erővel betaszigáljon a gázolajos kasznijába, mondjuk.

– Isten barma, kihívhatják rád a zsernyákokat!

– A milíciát? Kicsoda?!

– Kérdezz könnyebbet, baszd meg! Lazulj, mert ketté törlek! Húzd le a fejed! Övet bekapcsolni!

– Semmi rosszat nem csináltam. Csak...

– Mi csak?

– Csak nem gondolod, hogy a bazi ködben egy harminccal araszoló kocsi elé vetem magam? Én, Szilágyi Ádám, mint potenciális öngyilkosjelölt, ph-h!

Albinak a hiánya tehetetlen, mázsás súlyú, s van, hogy napokra ránehezül a mellkasomra. Egymás közt, most mi a fenének kocsikázott el kúr... koslatni, mikor pontosan tudja... De hát mi a dolga, hmm, Ádi? Annyi, hogy a kórházból hazafuvarozza Esztert és slussz. Míden egyéb... nem az Albi problémája. Ja. Megérdeklődhettem volna, hogy szombat délelőtt fogad-e a kórház beteglátogatókat. Vaskapurugdosás-püfölés megspórolva. Bár, aki maga alatt van, Ádi, az talál magának rugdosni és püfölni, kitörni és betörni és megkövezni valót bőven. Meg ne kérdezd, miért! Gondolod, itt állnák és juszt is áztatnám a kobakomat, ha tudnám a választ? Huh-h! Te, látod, amit én, hogy a szemközti kockaház ablakában meg-meglíbben a függöny? Nem képzelődöm. Lám, Albi-hiány-szötte képzelgésem valósággá lőn, a végén még tényleg becítálnak az őrszobára a milicek. Muszáj előre nevetni? Azon sem, hogy az őrszobán mit mondanék jegyzőkönyvbe. Persze hogy azt, hogy az ablakredőnyt terheli a felelősség, pontosabban a spaletta hiányát. Eszter leszereltette, amint bebútorozott hozzám. A napfény előbbre való, mint a sötétség, és nem csak az értelmező kézisztátárom szerint, meg izé... a feleségemnek olyan csodaszép ablakfüggönyei vannak, mért ne irigyeljék a szomszédok? Tuti, Ádi, hogy a csodálkozástól úgy leesne az álla az íróasztal mögött feszengő, jegyzőkönyvet körmölő kis lityinántnak, mint még soha.

Hát ha még rá is tromfolnák:

„– Nincs sztori, érti, nincs. Hajnal óta zakatol az agyam, szinte vért izzadok, hogy találjak a múltamban egy máig ható és kibogozható történeteszálát, amire felfűzhetem, sorba rendezhetem a képzeletemben kavargó emlékfoszlányokat. Abban reménykedve, hogy így választ kaphatok a kérdésre, hogy Eszterrel miért és hogyan estünk akkora bazi nagy szarba, amiben vagyunk. Már bocsánat! Mert, mert... az ember nem csak a törvény előtt felelős a tetteiért, állítja Gizi néni, sok egyéb mellett. De hát... Szóval, nem követtem el semmi törvénybe ütközőt, nincs mit takargatnom, ködösítenem és letagadnom, se a napot az égről, se a csillagokat... Ért engem, hadnagy? Az meg, hogy úton-útfélen motyogok, mondom magamban a magamét, pótcselekvés, talán így próbálom elejét venni a mind nagyobbra táguló hiányérzetemnek, nem az Albi-félének, a kimondhatatlannak, ami egyszer-egyszer majd kettéhasít.”

Albi fejből tudja az öt év előtti csajának a telefonszámát is.

Ha rákérdesznek, van, hogy a házszámunk sem jut az eszembe.

Érdekes, a történelmi évszámokkal nem állok hadilábon, sőt...

Nem, Szilágyi Ádám, a milícia őrszobájából nem lehet csak úgy lelépni, magára hagyni a kihallgatást vezető lityinántot. Képzeletben sem.

„– A betelefonáló tévedett, hadnagy, eszembe se jut az öngyilkosság, egyszerűen megállt számomra az idő és ott felejtett az utcasarkon. Izé... Anyu fél éve vásárolja a faliórába az elemet, és még nem ért odáig, talán mert egy bizonyos életkort elérve a nők szeretnek megfélemlíteni az idő múlásáról. A férfiaknál a fordítottja lehet igaz, egy bizonyos életkor eléréséig füttyülünk az idő múlására. Hmm, ön is így látja?”

Az előállított ne kérdezzen vissza.

Az előállított lehetőleg ne térjen el a tárgytól.

Az előállított ne akarjon az érzelemre hatni. Mert, mert... A villanyoszlopba több empátia szorult, mint egyik-másik kihallgatást vezető tisztbe.

„– Mít fogyasztottam? Kábítószerre gondol?! Ekkora baromságot... A kávémat se ittam meg, ott maradt a kórházkapuval szemközti kocsma asztalán, a széktámlán a dzsekim, és... és az asztal alatt a fekete színű nyelontáska, benne a kórházból kiírt feleségem ruhájával, cipőjével... Ja, és a harisnyájával együtt. Ahogy lát, szál pulóverben rohantam ki a kocsmából. Na nem a sarokasztalnál oldalra billent fejjel szőröcsögő-hortyogó szürkezakós afgán veterán tragikus sorsa döbentett meg olyannyira, hogy úgy érzem, hogy ki kell rohannom a világból...”

Nem államtitok, Ádi, miért ne mondhatnám jegyzőkönyvbe, hmm?

„– Kávékarvagatás közben felvetődött bennem egy ötlet: mi lenne, ha meghívnám az öreget az egyik történelemórámra. Ph-h! Mi az, hogy öreg?! Ötven

egynéhány évesnek lenni a legszebb férfikor, vallja Gizi néni, értelemmel bírnak az életesemények: családalapítás, gyereknevelés, taníttatás, és láthatóvá, értékállóvá válik a cél, ami felé elindult a valamikori huszonéves fiatalember vagy lány. Ja, kissé költői a megfogalmazás, de szerintem nem túlzó. A szűrkezakós sem Hány János típus, ahogy láttam, bár lehet, hogy el sem fogadná a meghívásomat. Pedig nem lenne muszáj háborús cselekményekről mesélnie, újraélni az afgán háborúban megtapasztalt borzalmakat. Hozzá intézett kérdésekre válaszként beérem a fejbőlintással. Például, hogy a sok kárpátaljai sorstársához hasonlóan, katonaként ő is megjárta az afganisztáni poklot. A tanulók se igen hiányolnák a szavakat, szembesülni a háborúval, vagyis, egy... egy szemlátómást sorvadó, haldokló ötven valahány éves aggastyánnal, a harcok szerencsés túlélőjével. Huh-h! S a tanárgörcsnek se ártana egy... egy nem is tudom, hogy nevezzem. Igazolásnak? Igen, hogy egyszer-egyszer nem véletlenül nem jön hang a torkomra a háborús csaták évszámaival, helyszíneivel, az áldozatok és sebesültek számaival teleírt iskolatáblánál.”

Mi vadítjuk el a gyerekeket az önálló véleményalkotástól, lényegében a szabadságtól – mondja Gizi néni –, mert nem vagyunk hozzájuk őszinték, oktatás helyett kioktatjuk, ahelyett, hogy fölvilágosítanánk a dolgok igazi természetéről, a valós helyzetükről, hazudunk, mint a vízfolyás. Hazudtunk a csehek alatt, hazudtunk a szovjetek alatt, és hazudunk... pontról pontra, ahogyan a tanterv előírja.

Legszívesebben üvöltötenék és toporzékolnék, nem véletlenül tartotta Jézus a gyávaságot bűnnek.

„– Nem némultam meg, hadnagy, töprengek. A kocsmáros siráma a családjában dülő vizzályról hidegen hagyott. Akkor kaptam fel a fejem, mikor a felelősségvállalásról kezdett hadoválni, hogy szintúgy a saját felelősségére hozta ki a kórházból a feleségét, ahogyan én akarom Esztert. Kis ideggyengeség, nem nagy ügy, bizonygatta törlőkendővel a kezében, a fél a város átesett rajta. Azonban a boszorkány, mert nem egyéb, méghogy ideg orvos, környezet- és életmódváltozást javasol, mit javasol, fennhangon követeli rajtam. Amikor romlik a felesége állapota, behozza a kórházba, kiabálta utánam a klinikafolyosón, amikor javul, kiveszi a kórházból, ezzel a metódussal, előbb-utóbb sirba teszi szegény kis asszonyt. Ilyet kikiabálni sokak füle hallatára, meg... meg olyat állítani, hogy az unokámnak az anyja mellett van a helye... Pillanatra magamat láttam a kocsmáros helyén, de nem a törlőkendőt, valami piros színű női ruhaneműt lobogtattam. Elhiheti, hadnagy, életemben nem zuhantam magamba annyira, mint a kocsmában.

– Kicszeréli a ruhatárát, időlegesen eltaszítja magától a férjét, mások lettek a kedvenc zeneszámai, Eszter esetében ezek mind-mind pozitív fejlemények. Elkezdte újraépíteni magát, érti, erre fogja és hazaviszi, egy olyan környezetbe, ami minden zugában a régi önmagára emlékezteti.

– Eszter akar mindenáron hazajönni.

– Csupán azt akarja, amit ön, csakhogy maga gyáva ahhoz, hogy odaálljon a felesége elé, és bevallja, elszakadt a cérna, képtelen kezelni a helyzetet, hogy a szomszédok, az iskolában a kollegák a háta mögött mindenfélét suttognak róla. Igazam van? Ehelyett mit csinál: manipulál. Szavaival és gesztusaival babarózsaszínre pingálja a jövőt, anyut sem felejtve ki. Ádám, ez nem kéz- és lábtörés, ebecsont beforr, egy akkora traumából, amit Eszter elszenvedett, ideális körülmények között is évekbe telhet a kilábalás. Nem a gyógyulás, mert elfelejteni nem fogja tudni soha.

– Költözzünk pár hónapra anyósékhoz?

– Az sem megoldás. Anyósa azon nyomban hajasbát csinálna Eszterből, mama kedvencét, akinek fürdés után oly nagy gyönyörűség fél óráig fésülgetni a haját. Ön meg, jobb híján, betársul majd az apóshoz abszintet iszogatni, és ott lesznek, ahol a part szakad.

– Anyuval talán ki tudnánk jönni.

– Kétlem. Abból ítélve, amit elmondott róla, feltehetőleg hierarchikus a gondolkodása. Különbén rég nem dolgozna az Irodában. Önök aluról számolva hányadaik polcon vannak a képzeletbeli irattartójában, mit gondol? Véleményem szerint kb. a harmadikon. Hisz jó tanácsra, anyagi támogatásra és bölcs irányításra szorulnak, és na, ki mástól kaphatná meg mindezt, ha nem tőle? Veszekedhet az anyukájával reggeltől estig hónapszám, nem tagadhatja meg önmagát, legfeljebb visszafogja egy-két napra.

– Maga mindenáron rá akar bírni arra, hogy alberletet keressek. Pont most... passz!

– Nem muszáj kiabálni.

– Csendesen mondom, Lena Alekszandrovna, ha tél beálltáig nem, 2009 januárjában tuti, hogy ránk zúdul a világméretű hitelválság minden nyomorúsága. Annak is örülni fogunk, hogy a fizetésünkből sovány kenyérré telik. Miből fogom fizetni, melyik pénzből a lakbért és rezsit, mikor anyagilag rég padlót fogtam, egyedül a villanyoszlopnak nem tartozom? És... és... és...

S felugrottam helyemről, hadnagy, és kirohantam a kocsmából.”

(Folytatjuk)

SHREK TÍMEA

AKIT MEGCSÓKOLT A HALÁL

Semmi sem egyszerűbb a halálnál. Aki és ami a világra jött, annak el is kell pusztulnia.

Gyerekként szerelmes voltam a szomszéd lányba, Annába. Kicsit idősebb volt nálam, talán néhány hónappal, de nem volt egy egész év. Gyakran néztem az ablakból, a kerítés mögül, ahogyan a többiekkel a mezőre indul játszani. Sosem volt erőm közelebb menni hozzá, mindig csak messziről csodáltam. Annácskát a nagyszülei nevelték. Már nem emlékszem pontosan, hogyan került hozzájuk, és arra sem, hogy mikor, de ez utólag nem is lényeges. Az öregek nehezen látták el a mindennapi feladatokat. Ványa bácsi erősen ivott, persze a felesége, Miroszja néni igyekezett minden tőle telhetőt megtenni azért, hogy a lány semmiben se szenvedjen hiányt.

Abban az évben rettenetes volt a tél. November végén beköszöntött, és ápriliséig el sem tűnt a hó. Édesapámék hetente jártak az erdőre fáért, de néha az is kevésnek bizonyult. Sokat vacogtunk esténként a pislákoló kályha tüzenél. Nem bírta felmelegíteni azt az egy szobát sem, amiben éltünk. Anyám előszedte a padlásról a dunnákat, az alatt elviselhetőbb volt a hőmérséklet. Amikor eljött a Melánka napja, kissé felmelegedett az időjárás. Kiléptem az udvarra, a kerítésen át láttam, ahogyan állatbőrbe bújt emberek kántálnak az utcán. Közelebb léptem, szerettem volna jobban szemügyre venni őket, megfigyelni testük mozgását, érteni szavaikat.

A következő pillanatban két ördög lépett elé, szarvuk magasan az egekbe nézett. Az egyik kinyújtotta rám a nyelvét, a másik pedig rám ordított: „Magammal viszlek!”

Hatalmas víztócsa terült el a lábaim alatt. Az ördögök, ahogyan jöttek, olyan gyorsan el is tűntek. Ekkor láttam meg Annát. Vékony, hófehér ruhában, nagyanyja kötött rózsás kendőjével a vállán. Ő volt aznap a kántálók között a menyasszony. Harsányan énekelt, csengő hangja az utca végéig elhallatszott. Bekopogott a kiskapunkon. Én ott álltam, összevizelt nadrággal a kerítés mellett, míg anyám kaput nyitott.

– Szása itthon van? – kérdezte.

Anyám rám nézett, én hevesen integettem a fejemmel, hogy nem, ne adjon ki engem a kántálóknak. Anyám mindent megértett, s ő is csak a fejét rázta, hogy a fia nincs itthon.

– Kár – mondta Anna –, még szükségünk lett volna egy vőlegényre.

Mindent megbántam, amikor ezt a mondatot hallottam. Ha csak egy napra is, de én lehettem volna az Annácska vőlegénye.

Napokig azon ábrándoztam, milyen szép pár lettünk volna. Minden déli harangszónál arra gondoltam, hogy minket hívogat a misére. Belekeseredtem a bánatba.

Néhány nappal később anyám reggel elkészítette az ünneplóruhámát. Tudtam, hogy már elmúltak az ünnepek, nem értettem, mégis miért kell aznap azt viselnem. Kiment a kertbe, szedett egy csokorra való téli virágot és a kezembe nyomta.

– Ezt átviszük Annának – mondta, majd a ruha felé mutatott, azt parancsolva, hogy öltözzek fel.

Izgatottan húztam magamra a ruhadarabokat. Az órára pillantottam, már majdnem tizenkettőt ütött. Vártam a déli harangszót, nem is vettem észre, hogy a harangok párban csendültek fel.

Átértünk a szomszédba. Annácska sokkal gyönyörűbb volt, mit bármikor máskor. Csak szorítottam a fehér téli virágot, és szóhoz sem jutottam. Ugyanaz a fehér ruha volt rajta, mint Melánka napján. Csillogó, gesztenyebarna haja a vállára omlott, eltakarta éppen növekvő aprócska melleit. Két kezét maga elé kulcsolta, mint aki kissé szégyenkezik, de én tudtam, hogy neki nincs miért.

Megérkezett a pap. Büszkén álltam Anna mellé, megpróbáltam megfogni a kezét, de anyám rácsapott, és azt mondta, hogy nem szabad. Nem is figyeltem, miről beszél a pap, meg igazából az ortodox szentbeszédet alig lehet érteni. Én Annában gyönyörködtem.

Amikor befejezte mondandóját, a hívek felé intett, azok imádkoztak még egy sort, és egyesével Annához léptek. Először a nagyszülei, majd sorban mindenki. Én voltam az utolsó. Anyám azt mondta, csókoljam meg. Kicsit megtorpantam, már rég álmodoztam erről a pillanatról, de most nem tudtam megtenni. Túl izgatott voltam hozzá.

– Csókold már meg! – vágott hátba anyám, ami miatt közelebb kellett lépnem.

Anna hagyta, hogy megcsókoljam. Nem viszonozta, csak tűrte meredten, hogy szájához érjen a szám, de meg sem mozdult.

Elszégyelltem magam. Nem értettem, miért nem csókol vissza, amikor néhány nappal ezelőtt még engem szeretett volna vőlegényének. Valószínűleg meglátta, hogy összevizektem magam. Dühös lettem. Beszaladtam a házba, lekaptam az első fotót, amit találtam, és Anna kezébe gyűrtem.

– Tudod mit? Legyenek ők mindig melletted, mert ezek után én nem leszek!

Leszaladtam az udvarról, a kapualjban mégis visszafordultam. Láttam, ahogyan Annát lezárják, és hallottam a szögek koppanását is.

Néhány hónap múlva Ványa bácsi mérget ivott, Miroszja nénit pedig az agyvérzés vitte el. Mindhárman egy sírban nyugszanak.

A. M.

FÜZESI MAGDA

ÁLLATSÁGOK

CSILI TELEFONÁL

Egy napon arra megyek be a nappaliba, hogy Csili, a macskánk telefonál. Mint rendesen, a szomszédék fehér cicájával beszél. De csak akkor, ha nem vagyunk bent a lakásban. Nem szép hallgatózni, de nagyon érdekelt, milyen hírt visz ki a házból. Hát tessék! Ki gondolta volna...

... Nem akarok pletykálni, mondja, de hallod, a gazdáékkal valami baj van. Már hatodik éve nevelem őket, de annyit ér, mint a falra hányt borsó. Próbálok rászoktatni a gazdát, hogy hajnali ötkor keljen fel. Minden reggel felmászom az ágyára, és addig piszkálom, amíg ki nem nyitja a szemét. Jó-jó, persze hogy az emeleten laknak, de hát pont az lenne a jó kardiovaszkuláris edzés, ha reggelente lépcsőzne. Ne félj, lépcsőzik is: muszáj, hogy kiengedjen az udvarra. Mindig abban reménykedem, hogy ő is kijön, fut néhány kört, és megköszöni, hogy vigyázok az egészségére. De nem! Mint aki jól végezte dolgát, visszabújik az ágyba, és alszik még egy órát. Hallottál már ilyet?

Tisztára egészségtelenül élnek. Reggelire például felvágottat, sajtot, vajás kenyeret esznek, teát isznak hozzá. Még belegondolni is rossz! Elhatároztam, hogy segíték rajtuk. A múltkor fél napig lestem egy egeret az eperfa alatt. Szép kövér egér volt, nagyon meg akartam fogni. Úgy tettem, mintha nem érdekelne, elbújtam a japánbirs bokor alatt. Amikor kijött a lyukból napozni, huss, odaugrottam, elkaptam a frakkját és már vittem is be a gazdasszonynak, hogy végre egyenek valami jót, ne mindig rizst, meg krumplit, meg tésztát. Mit gondolsz, mi történt? Amikor meglátták a számban az egeret, a lányok felugrottak a kanapéra, a gazda meg elkezdett üldözni. Adom én, adom, mondtam nekik, de hát nem értették. Erre elengedtem, az egér meg bebújt a könyvespolc alá. Na, lett aztán ribillió: az egész család az egeret üldözte, én meg csak mosolyogtam a bajuszom alatt. Végre nagy nehezen megfogták. Lássam, mi lesz, gondoltam. Hát nem elengedték? Engem meg jól megszidtak, hogy nem elég nekem a Whiskas, még az ártatlan egereket is hajkurászom? Tegnap is láttam a kertben egy még nagyobb egeret. Na de tudod, mikor fogok én fél napot leskelődni utána! Ezeknek?

Hallod, Mimi, most jut eszembe: te fent vagy a Facebookon? Mert ha igen, délutánonként csetelhetnénk. Én ugyanis már évek óta fent vagyok. Van is valami

félszáz ismerősöm: virágok, de főleg macskák. Amikor a gazdasszony vacsorát főz, elfoglalom a székét a számítógépnél, két párna van rajta, jól lehet ott aludni. De ha bejelölsz, inkább a neten tölténém az időt. De most leteszem: úgy látom, megjött. Amennyi esze van, még kihallgatja a beszélgetésünket és megírja. Úgysem hinnék el neki, hogy tudunk beszélni, de az ördög nem alszik. Na csá. Holnap hívlak.

VADGALAMBÉK

Jó volna valahol megtelepedni, mondta Vadgalamb Ádám úr, miközben komótosan piszkálta a fülét, hogy jobban halljon. Hát persze, én is ezt akartam mondani, mondta Vadgalambné Éva, egyet perdülve szép szürke, Párizsból hozott rokokójában.

No de hol, no de hol?, búgta Vadgalamb úr mélybarna hangján.

Háát, a Zöld Ház kertjében van egy magos eperfa, oda, hogy ne ázzunk a lombjában, mondta elgondolkozva az asszony.

Lehet, lehet. No de gondoljuk csak végig: van ott egy nagy tarka macska, oda mászik, ahová nem kéne.

Lehet, lehet, gurgulázta Vadgalambné. De van ott egy fekete szőrösöm, egy lepcsés szájú puli. Úgy láttam, a tarka macska tart tőle, mert ha teheti, a puli összeakasztja a bajszát a hosszúgerincűvel. Hát mit tegyünk?

Egy-két napig még elgurguláztak, aztán csak összebújtak, mint minden tavasszal.

Vadgalamb úr kétségbeesetten röpködött az eperfa környékén. Mi legyen, mi legyen, töprengett, gondtól megkopott tollait rázogatva.

Aztán egy szikrázóan szép tavaszi napon Vadgalambné asszony csendesen megszólalt: Anyának érzem, ó, Ádám, magam...

És a kocka el lett vetve. Innentől már nem sokat számított sem a tarka macska, sem a szemtelen, lepcsés szájú puli. De Vadgalambné Éva még kötötte az ebet a karóhoz, hogy mi lesz velük és a porontyaikkal.

Éva, Éva, szólt Ádám nagy komolyan: nem emlékszel, a Teremtő megüzenté: Nézzétek az ég madarait! Nem vetnek, nem aratnak, csűrbe sem gyűjtenek – mennyei Atyátok táplálja őket.

Mit lehetett erre mondani: Vadgalambné Éva elküldte Vadgalamb Ádámot, hogy hozza a szalmaszálakat meg a gizgazokat, mert csak meg kell építeni azt a kis házat, akarom mondani, fészket, ahol szaporodni és sokasodni fog a vadgalambnemzetség. Ádám pedig arra gondolt, hogy ha lesz végre ház, talán ő is előléphet a ház urává, akinek a ház asszonya parancsol...

CSONTOS MÁRTA

A MINDENT ELFOGADÓ...

*Aszúsodik benned a félelem,
azt hiszed, minden rendben van
ebben a maszk nélküli hamis
ragyogásban...
elhomályosodnak az üzenetek,
csak falvédő szavak kínálják neked
a felmagasztosult szeretetet,
s azt hiszed, nincs már törvény,
nincs távolság, csak a felemelő
szabadság, egyenlőség, testvériség
eszméje, s te diktárod a feltételeket.
Valami új 'big bang' teremtett
elfuserált világot az agyakban,
meddő lelkek botorkálnak
kopasz fenyők és magtalan virágok
között, a szél minden irányból fúj,
sötét lyukak vannak a csillagok helyén,
nincs már út fölfelé; Prométheusz halott,
folyondárok fogságába estek
gyermekarcú, jövőt hordozó angyalok.*

CSAPDÁBAN

„az ismétlések benne vannak a képletben
amit matematikailag sem lehetséges feloldani
mert át kéne születni valaki másba...”

(Finta Éva: Sorsképletek)

*Valami közös minden létezésben,
szokások igájában fojt a muszáj;
nem a te hibád, nem tehetsz róla,
képletbe zártad magad – önkínzásra.*

*Ébredés és álomba zuhanás között
azt hiszed, feltörök minden burok,
felszabadul a csonthéjú elhatározás,
elméd zsilipjeit megnyitja a változás.
Él benned a tudat, hogy erős vagy
a gyengék között, felkészíted magad,
s a végtelen tükrébe nézve, belesimulsz
a halhatatlanságba.*

*Mindig más válaszra vársz, nem veszed
észre, rosszul kérdezel, minden átrendezési
kísérletben megmarad az eredeti sorrend.*

*Mindig más virágot ígér a tavasz,
a kezekben mégis nem marad más; csak a gaz.
Már beléd nőttek az ismétlések, működik
az összeköttetés, s te sírva szakítanád
szét a szálakat, felszabadítanád
a csapdába rekedt szabadságot,
átrendeznéd a területet.*

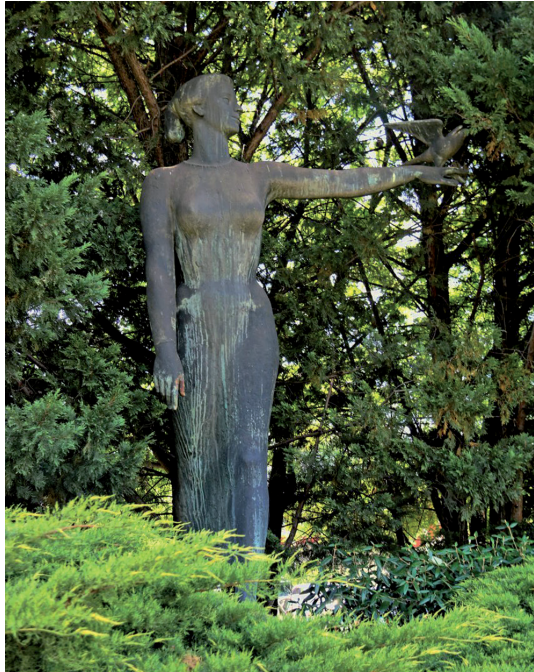
*Végül belátod, csak az lehetsz mindig, aki
voltál, beleszülettélnél önmagadba,
nincs metamorfózis, egó-magodba zárulsz,
neked újjászületni nem lehet, át kell
élned ugyanazt, mint a sárba taposott,
teremtésből kizárt falevelek.*

KÁRPÁTALJAI KÉPESLAP 2022

*A tündérfa fűszeres illata égi szövszéken
csillag bimbóba rejtezik, ott éli túl
a nyers, földi kalandokat, ott könnyebben
felejt, miért zúgolódnak idelent a falevelek,
nem látja a hősök kezéből kiesett
fegyvereket, nem zavarják többé*

*arcokra festett hamis mosolyok,
ott várnak személyen-túli létbe rekesztve,
nem látják a távoli folyókba csordogáló
vérpatakat.*

*A sarjadó tavaszi fű ágaskodó kanócai,
mint temetői gyertyák olvadnak a fényben,
a virágok tépetten hevernek a csatatéren,
a lehajtott fejekben valaki megkondítja
a temetésre hívó harangnyelveket.
a megfélemlített térben nem hallatszik
a béke sztratoszférákon áttörő
örömmódája....marad a süket csend.
A megoldást sürgetők nem látszanak
a nagy világalbumban; üres a képkeret.
A csatatéren hajlott hátú gyerekek
sorfala, középén agonizál a legyengült szeretet.*

ADAMCZYK KATALIN

HALOTTAK NAPJA

– Mingyán jaú lesz a sütőtök is, hadd hűjjön a blóderbe. Egyéitek addig a csőrögét. A bakkancsokat meg tegyéitek le a vizeslócra, kibokszolom nektek, úgy fog csillogni, mint a Salamon töki.

– Ki az a Salamon, mama?

– Az egy király vaút. Egy nagy, gazdag király...

– És neki csillogott a töki? A sütőtökje?

– Nem, hanem a másik. De bolongyát beszéilek, nem pulyának való daugokot. Mindene, pulyám, aranybú', gyémántbú' vaút, a királyoknak abbú' van minden.

Mama szemügyre vette a sáros bakancsokat, majd sóhajtozva hozzátette:

– Errű' még a pocsolját kell lepitizskálni előszö'. A brant egye meg ezt a sárt! Halottak napjára mindég ilyen sár van. Anyátokék vajon miko' jönnek mán? Szíjje' fagnak. Sok nēip van a temetőbe? Mán vagy öt éve nem vaútam. Nem merek menni evve a sebess orromma'. Pedig jaú kis öreg vaút nagyapátok... Nagyon jaú kis öreg. Miko' összekerütünk, úgy szerette ű a kēit fíjut is, mint a sajátyát. Pedig asszonták neki: András, tehenet bornyuval sose vegyé'! Oszt nem hallgatott rájok, oszt meg is vaútunk. Nem vert az éingem sose, mint az Ibolyát az ura, ha réiszeg vaút, csak az vaút a hauzungja, hogy kilökte azt a kis vasspaurt, ami itt vaút rēigen. Azt nem álhatta, ha ivott. Nem szaú'tam, hadd vigye, regge' úgyis be ke hozni. Mongyuk be is éirhettem velem. Ű mán egy vēinlegény vaút, e'vállott az Ilontű', éin meg fíjatal, széip asszony vaútam. Derekgig éirt a hajam, mindég be vaút fonva, oszt itt hátul meg fe'tüzdeltem. Sok fíju akart mindég hazakéiséirni a fonóbúb, irēigy is vaút a többi jány nagyon. Végűlis oszt a Lajcsiho' mentem, adtak is anyáméik szivessen, mert mi cseléidek vaútunk csak, űneki meg baúttya vaút. Abbú' is lett végű a baj, a baútbú'. Mer', miko' az oroszok ekeztēik huzogni, akinek baúttya van, aszt monták, kulák, oszt a baútot e'vették, űtet meg e'vitték a csurmába. Lajcsi bátyátok mán megvaút akko', kisfíju vaút, Pistí meg a hasamba. Oszt akko' jött egy levéil, hogy meghaut, valami avárija vaút, ráesett valami betonágas. Mer' onnen vittēik űköt daugozni, éipíteni a városokot. Oszt ennyi vaút, ott etemettēik, nem is láttuk mán sose. Éin meg anyámékná' mentem a kēit fíjuva', anyám meg feszt kötöszködött Lajcsiva',

enni se úgy adott neki... A kicsit aszt szerette, tódította ellenünk, má' mikor itt laktunk, akkor is, csalták feszt magokhoz fele... Éin úgy kerütem össze nagyapátokká', hogy ajánlották nekem. Hogy ott van Csomán az a Bagós Papp Andri, az jaú vaúna neked, te Gizi. Éin még előszö' kacagtam, hogy ugyan má', nekem nem ke' az a vëinember, na de oszt egycer mán annyira megharaguttam éidesanyámra, mert méig tejet se adott Lajcsinak – pedig én akko' fejjönö vaútam, hoztam tejet bűvön, egy nap harminc jóuszágot fejtem –, hogy aszt mondatm, ebbü mán elég vaút, innen menni ke', me megölik aszt a szegëiny pulyát. Elindultam velök a mezön, oszt pont itt a nagyapátok kerttye alatt e'kezdem gondolkozni. Nëizem, széip kis kert ez, vaút benne minden: káposzta, jaú nagy fejek, krumpli, ugorka... Mondom a két pulyának: Lássátok mennyi zöccség? Jaú vaúna nekünk itt lakni evve' az öregge'? A két pulya meg aszt mondta: Jaú. Főleg Lajcsi akart vaúna jönni. Na, akko', szóuni ke' az öregnek, hogy benne vaúnék a dologba, oszt jöjjünk. Úgy is vaút. Karácsonyra mán itt vaútunk. Jajj, hogy sírtam, miko' megláttam, hogy csak a kert vaút széip, de a vályogházba meg semmi se vaút! Sárra' vaút kikapasztva a fal, lúszarra' vaút kimázolva a padló... Na de akko' méig sok házba úgy vaút, mondom: nem baj, Gizi, valahogy lesz. Ez mán a tized, oszt alakiccsuk valahogy. Átmentem Irminé, az éides unokatesvérje vaút nagyapátoknak, mondom, gyere segiccs, széigyenbe ne maraggyunk itt semmi néikü' az ünnepre. Oszt neki meg vaút egy darab firhang, aszt összefirceltük, oszt ráaggattuk az ablakra. Csak úgy, szegge', mer' tartau se vaút. Legalább kívürrü' lássák, hogy asszony van Andriná'. Jaú szívü Irmi, hijába is mongyák anyádéik, hogy ne járjak nálla, mer' iszik. Akkor még nem ivott, de olyan ügyes asszony kevés is vaút a faluba. Az magába megkapá't 30 szotek főüdet egy nap alatt. Meg segített is. Örü't, hogy taná't magának valakit papótok, azok után, hogy az a dingó Ilon úgy beleverte a csusságot. Mer' az akko' nagy csusság vaút, még más falukba is beszëitek rulla.

– Mit csinált az az Ilon? – kérdeztük a csörögefánk után, már a gőzölgő sütőtököt majszova.

– Hát, az úgy vaút, hogy az Ilonnak vaút mán egy gyürüs völegëinye. Oszt évitték a háboruba. Kaptak is egy táviratot, hogy meghautt. Siratta Ilon, de mán ű sem vaút fíjatal, hát fëirhe kellet menni. Oszt a faluba nem nagyon kellett mán senkinek, me aszt beszëiték, ennek má vaút jegyese, ki tuggya, mi vaút kösztök, lehet, mán nem tisztá. Hát járt szegëiny Ilon a fonaúba, a fosztaúba, de nem nagyon kaptak rajta. Nagyapátok meg akko' jött haza a

háborubú'. Oszt magába vaút, vëinlegény vaút mán akko' is, akart vaúna keríteni a házho' egy asszonyt. Ement ú is a fonaúba. Na de nem nagyon akart ú sokat oda járkáni, mer' ú mán öreg vaút oda. A fíjatal jányok, fíjuk meg ott danoltak, vicsoritottak, nem vaút az mán neki valóu. Oszt akko gondolt egyet, aszt mongya: na, amëik jány parázst tesz a pipámba, aszt én ëveszem! Ilon meg megörű't, szaladt, oszt hoszta neki a tüzet. Oszt el is vette. Na de nem laktak sokáig, mer' hazajött a vólegéiny. Oszt tanákoztattak titkoson. Beszëiték mán a faluba is, hogy tanákozik vele Ilon, mikor daúgozik az öreg. Nagyapátok meg szaút neki, hogy nincs harag, Ilon, ha neked az ke', eriggy, csak csusságot ne csináj mán belöllem. Összepakolta a stafëirungját egy tyukültetó kosárba, Ilon fogta az egyik ódalt a filëit, nagyapátok a másikat, oszt hazakótszette. Utánna el is vette az a Gerics. Nagyapátok meg megëint magába vaút, oszt akko' ajánlottak neki éingemet. Meg is vaútunk széipen. Daúgos kisöreg vaút, fennállón vaút mit enni, tehent, bornyut, tinaút tartott, minden éiven még eladásra is. Disznaú is vaút, liba, tyuk. Vaút is velök munka, nem mondom, na de abbú' ëpítettünk. Utánna miko' meglett a këit jány is, még jobb vaút, mer' akkor mán fë' behagyta az ivást. Eccer nagyon részeg vaút, belefagyott a pocsolyába. Éin meg beteg vaútam, nőtt a hasam, azt hittem, állapotos vagyok. Ugyi akko' mëig nem vaútak ijjen orvasok, nem vaút ijjen tudomány, csak a bábáho' jártunk. Oszt akko' miko' má' jáu nagy hasam vaút, mondom, hogy nem rug ez a pulya, valami van... Aszt hittem, meghaut bennem a pulya. Mondom, szó'ni ke' valakinek, vigyen be a városba, hadd nëizzék meg, oszt vágják ki, ha nem ëil. Be is vittek szekeren, ott meg monta az a zsidau orvas, hogy az nem pulya, hanem daganat. Oszt maraggyak is ott, mer' kivágják belöllem. Vaút ott akko' három asszony is Csomárú', pont akko', amiko éin, nekik is ugyanaz vaút a hasokba. Kivágták únekik is, de azok mind meghautak, csak éin marattam meg. Amikor hazajöttem, mongya nagyapátok, hogy nagyon sirt a pulya, hogy meghalok. Ú meg e' kezdett gondolkozni, hogy mi is vaúna a pulyáva', ha valóba ottmaradok. Oszt akkor kitanáta, hogy nem iszik többet, ha annyok mán nem lesz, legalább az apjok ne csinájjon belöllük csusságot, hogy fetreng rëiszegen, mint egy disznaú. Oszt akko' megfogatta nekem is, hogy mëig egy korty bort se enged mán le a gigáján. Úgy vaútam vele, hogy nem lesz ebbú' semmi, ecce mekkóstojsza, oszt fogja inni tovább. De nem úgy lett, az attú' a perctú' fogva nem ivott többet, hijába is kiná'ták. Mëig haragudott arra is, aki kinájja, lakadalomba se akart menni azut. Jáu kis öreg vaút. A jau Isten nyugosztajja...

A nyárikonyhába ekkor lépett be anyu a húgával. Mama zavarba jött, előkapta otthonkája zsebéből a gondosan hajtogatott zsebkendőjét, és törölgetni kezdte a szeme sarkában csillogó könnyecskéket.

– Minek sír, anyu?

– Minek, minek? Apátokot siratom. Még most is olyan, ha lenéizek, mintha a kertbe állana, metszené a szőlőt. Pedig mán tizenöt éve nincs. Jaú kis öreg vaút... Tegyétek a kezetek a spaur elibe, jaú megfagyatok. Legalább valami ujjast, vagy lajbit vittetek vaúna magatokra. Még jaú, hogy a pulyát hazakúttéitek! Széip vaút a mise, vitték sokan gyertyát az örege? Haunap, ha a jau Isten meghagy, éin is kimegyek hozzá...

ÓSZLÁV MISE

*szakad a szív és mégis többet áhít
hallgasd a háború melizmáit
szlávul jajdul a Боже мой feléd
fejed fölött a félelem világít*

*a rettegés nagyot lobban s elég
mint csillagszóró karácsonyra – szép
csillagos eged vakítóra válik
a tűz anyala költözik beléd*

*a történelem hálót kötöz itt
a tűz szeráíja beléd költözik
ráng és lobog a szívek békessége*

*ruszin vér fröccsen
szédítő magyar égre
ószláv jajszó a magyar vidékre
a Bárányt szüntelenül megölik*

NAGYSZÖLŐSI FÉLDOMBORMŰ

*rogyasztott üvegből kereszt
Krisztus kínjából egy gerezd
megváltás homályos üvegből
ahol a lét a semminek dől
a gonosz lelkek ordítanak ettől*

*látod az üvegen a vért
a lelkedért a lelkedért
legyőzve acsarkodik még a
pokolfoltos varangyos béka
és lángot vet bűneid maradéka*

MUZSALYI ROMTEMPLOMHOZ

*a beregi szél monoton
zenél a tépett falakon
tántorog sápadt alakom
a nyirkos ködét harapom*

*nincs a homályban kegyelem
csontvázak táncát figyelem
vakut szorít a tenyerem
izgatott nyelvem lenyelem*

*a beregi szél harapó
jaj megkövült a látató
jaj egész Kárpát eladó
kilenc csontváz a fejadó*

BESZKID

*szélben hajló fakoronák
süvöltés a lombokon át
véres fogsorral oson át
az erdő fűvén a rozsomák*

*hol nagy fa rázza ágait
a vad farkas álmodik
mormog maga se tudja mit
fölötte őszi kolorit*

*recseg-ropog a rőzse-ház
alszik a rutén vadász
fölötte csont vad őszi váz
tizenkét szellemős bokáz*

A KÉK TISZA

*A kis patak kiönt a rétre
elsüllyed ruszinok kékje
a nefelejts lassan fölázik
és elúszik az ugozsáig
ott megakad s összekarolva
mindkét virág a vizek foglya
s míg kékjük vacogva világít
kítartanak még egy halálíg.*

KÖZÖNY

*A templomablakrepsző
litánia metál:
a kovács kardot kalapál
az eke megrozsdásodik
a paraszt katonának áll
a föld termi pipacsait
a pipacs csupa pír
az asszony csupa könny
a könnyben dereng a papír
papír s csupa közöny.*

KIRÁLYHÁZI KÉK BOLDOGASSZONY

*áldás terajta Kék Szűz
ki teremtő Igét szülsz
áldás terajta Kék Anya
virágzó völgyek aranya
tűzben térdeplő vad szomj
áldás terajta Asszony*

*sziklából szakadt dallamok
zengését szabad hallanod*

*áldás terajtad Kék Űr
aki beteltél végül
üres szíveknek két karod
kitárod menedékül*

KURÁRE-INJEKCIÓ

(Boldog Romzsa Tódor)

*mondtad a vaskemény nemet
mennydörögtek a vérerek
forró hitedbe tű hatolt
a Lelket ittad mint a bort
vasvágányon sodort tova
KGB-nyilak mámora
szíved fölrobbant mint lelőtt ház
már a Bárány trónja előtt állsz*

*mondtad a vaskemény nemet
téged megölni nem lehet*

IKONOSZTÁZ: KÁRPÁTALJA

*szűkölsz ahogy börtönöd szűkül
folyton fojtogatóbb a lég
sün-tüskékül vagy kötőtűkül
kilenc rácsot vertek beléd*

*fejed tébolyult tűzben nyugszik
de másnak ezt nem mondhatod*

*körülvihognak kócos buksik
kormos üvegben nézd napod*

*értesítést hozott a postás
kivégzése ma este lesz
tudod jól hogy az ikonosztáz
egy ablaka máig üres*

UKRÁN ALTATÓDAL

*ahol fegyverek szólnak
nem tudni mit hoz a holnap
ahol rakéták zúgnak
sötét a vége az útnak*

*akire fegyvert fogtál
minden út végén ott áll
akire fegyvert célzol
máris a vérben gázol*

*különös cseppek esnek
tépett emberi testek
mint meteorraj hull a
remegő földre a hulla*

*ahol fegyverek szólnak
tébolyító a holnap
ahol rakéták zúgnak
pokol a vége az útnak*

AHOGYAN A KÖZÉP-EURÓPAI NÉPEK...

(ZSILLE GÁBOR BESZÉLGETÉSE VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓVAL¹)

A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozata idén tavasszal új vezetőt választott: Mezey Katalint az 1951-ben született Vári Fábián László váltotta a tisztségben. A Kossuth-díjas költőt, író, műfordítót terveiről kérdeztük.

– *Gondolom, nem rémültél meg a feladattól, hiszen gazdag irodalom-szervezői múltad van: kárpátaljai magyarként többek között a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának elnöke is vagy. Habozás nélkül vállaltad az MMA-tól kapott megbízást?*

– Nem rémültem meg, s habozásra sem volt alkalmam. Néhány éve is felvetette már Mezey Katalin, amikor személyes gondjai feltorlódtak, hogy átadná nekem az Irodalmi Tagozat vezetését. Akkor talán még nem vállaltam volna, s jó is, hogy így alakult. A Katika helyzete rendeződött, s még éveken át irányíthatta mindannyiunk elégedettségére a Tagozat szervezeti életét. Ez év áprilisától azonban a Katika tagozatvezetői mandátumának lejártával új vezetőt kellett választanunk. A tisztségre nem jelentkeztem, de amikor tagtársaim bizalommal ajánlottak a feladatra, azt nem utasíthattam vissza. Vállaltam a választással járó megmérettetést, s a tagtársak többsége rám szavazott. Az irántuk való szeretetem és tiszteletem arra szólít, hogy tekintsem megtiszteltetésnek a megbízást, és fontos, mindannyiunk épülésére szolgáló feladatnak a rám váró munkát.

– *Az elmúlt hetekben milyen vezetői elképzelések fogalmazódtak meg benned? Tervezel-e szerkezeti vagy gyakorlati változtatást a tagozat működésében?*

– Már a tagozatválasztásra is ki kellett dolgoznom egy programtervet, amely továbbra is alapját képezi a tagozatvezetői munkámnak. Ennek egy részét a hagyományos tagozati rendezvények (az ülések előkészítése, az Élő Folyóirat sorozat rendezvényei, az évfordulós – élő és posztumusz tagjaink ünneplésére-megemlékezésére létrejött Irodalmi Gálák, az évente megrendező tagozati tanulmányutak és kihelyezett, többnyire határon túli helyszíneken megvalósuló tagozati ülések) képezik, s ezekhez újabb, irodalmi életünk jeles

¹ Az interjú a Magyar Napló számára készült

eseményeihez kapcsolódó rendezvények is járulnak, amelyeket testvértagozatainkkal közösen is szervezhetünk. Lényeges, fontos, hogy kulturális életünk fejlesztésében és népszerűsítésében egységet mutassunk. Nagy sikere volt például a legutóbbi, Tamási Áron születésének 125. évfordulójához kötődő kerítés-kiállításnak, amelyet a Kárpát-medencében több helyszínen is láthat a közönség, de október elején Farkaslakára, Tamási Áron szülőfalujába és örökös nyughelyére is emlékező zarándoklatra készül az MMA. Említésre kívánczok még, hogy a Külügyminisztérium és az MMA kölcsönös szerződése alapján az európai Liszt Intézetek bevonásával – már az ősz folyamán – az idegen nyelvekre lefordított könyveink bemutatására is sor kerül.

Szerkezeti változásokról a Tagozat nem hozhat döntést, annyi azonban már bizonyosra vehető, hogy az Akadémia – az MTA-val együttműködve – regionális központok létrehozását tervezi, így a jövőben kiterjeszti tevékenységét az ország szinte teljes területére. Ez a változás merőben más megvilágításba helyezi majd az MMA tevékenységét, s minden bizonnyal megnöveli a tagozatok feladatkörét, és tevékenységét kiterjeszti az országos kulturális szervezetek irányába.

– Az MMA szervezeti felépítése túlnyúlik az anyaország határain. Egy olyan hatékony intézmény, amely segíthet egybeforrasztani a Kárpát-medence magyarságát, gyógyítani a trianoni békediktátum ma is fájó sebeit. Mit gondolsz erről?

– Ha az imént az MMA országos bővítéséről beszéltem, szólni tudok a közttestület határokon túlra terjedő kulturális integrációs törekvéséről is. Jól emlékszünk még a 2004-es, szégyenteljes decemberi referendumra, amikor a határokon túlra szakadt nemzetrészeink közjogi egyesítésének kísérlete érdektelenség miatt kudarcba fulladt. Az Akadémia akkor úgy döntött, hogy egyfajta lelki és erkölcsi jóvátételt nyújtva meghívja soraiba a határon túli magyarság legjobb, legelkötelezettebb művészeit. Akik akkor csatlakoztak, ma már – elsősorban a szülőföldre kötődő tevékenységük által – élő kapcsolatot képeznek az MMA és saját nemzetközösségük között, s ez a kötelék egyre erősebb.

– Kárpátalján, Tiszaiújlakon születted, és otthonod a szintén kárpátaljai Vári. A jelenlegi háborús helyzetben a tagozat kiemelt figyelmet szentel a kárpátaljai irodalmi életnek?

– Akár büszke is lehetnék rá, hogy annak idején rajtam kívül még két jelentős kárpátaljai író (Füzesi Magda, Nagy Zoltán Mihály) hívott meg soraiba az Akadémia, de a büszkeséget továbbra is igyekszem magamtól

távol tartani. Viszont a ránk irányuló figyelem jóleső érzéssel töltött és tölt el a jelenben is. Szeptembertől két fiatal alkotónk (Kopriva Nikolett, Marcsák Gergely) részese az MMA MKKI művészeti ösztöndíjprogramjának, amely további fejlődésüket tekintve hatalmas segítség számukra, de feltétlen elismerése ez a kárpátaljai magyar irodalomnak is.

– *Ez idő tájt működik-e az írószövetség kárpátaljai írócsoportja?*

– A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja az utóbbi három-négy év pandémiás és politikai anomáliái miatt inkább csak formálisan létezik, azonban 2014 óta létrejött és kiválóan működik a fiatal alkotókat egyesítő Kovács Vilmos Irodalmi Társaság. Összejövetelük kezdetben a műhelymunkák, egymás tanításának formájában zajlottak, de ma már legtöbbször túl van az első kötetén. A Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok rendezvénysorozatának is ők a házigazdái, kiváló anyaországi és erdélyi kapcsolatokkal rendelkeznek, nevük (Csordás László, Shrek Tímea, Marcsák Gergely, Nagy Tamás, Kopriva Nikolett stb.) és tevékenységük mára a magyar irodalmi köztudat részévé vált. Ők azok, akik vállukon viszik tovább – gondoljaival együtt – a kárpátaljai magyar irodalom és kultúra ügyeit. Számomra ez a helyzet teljes megnyugvást jelent.

– *Az Irodalmi Tagozat számára az irodalom története egy élő, szerves folyamat, amelyben az örökölt hagyomány is fontos. Az elmúlt években ruszin népballadákat fordítottál magyarra. Tart-e még ez a munkád, és milyen gondolatokkal termékenyített meg?*

– A nemzeti irodalmak rendre saját, írásbeliség előtti primitív költészetükből fejlődtek ki. Közép-Európa népeinek ősi epikus költészete valaha nagyon szoros, rokoni viszonyban állhatott egymással, s ennek élő tanúi a népballadák. Miután a rendszerváltozás idején kötetbe rendeztem a kárpátaljai magyar népballadák gyűjteményét, hozzáálltam a ruszin-ukrán balladákhoz – elsősorban magyar párhuzamokkal is rendelkező – típusainak feldolgozásához és magyarra való fordításához. Az anyag tudományos igénnyel összeállított kötetben *Kakukknővér* címmel jelent meg 2019-ben az MMA Kiadó gondozásában. Ezt a munkát lezártam tekintem, azonban a kutatás tanulságai megszívlelendők ma is. Egy népet megismerni és megszeretni a kultúrája által lehet igazán. Ahogyan a közép-európai népek szellemi és tárgyi kultúrája egymásba kapaszkodik, hasonlóképpen foghatnak népeink is egymás kezét, ha nem furakodna középük minduntalan a gazdasági és nagyhatalmi érdekek által táplált, lassan a közutálat tárgyává lett politika.

– *A tavaly márciusban átvett Kossuth-díj megváltoztatta az életed? Van szabad alkotói időd?*

– Bevallom, valóban történtek változások az életemben. Sokkal inkább figyelnek rám, mint előtte. Viszonylag sok interjúkérésre kell válaszolnom, gyakrabban keresnek a különböző rádióktól, tv-műsoroktól, de egyelőre ezeknek a kéréseknek meg tudok felelni. Annak örülök, hogy a Kossuth-díj által tagja lehetek az elismert és megbecsült művészek közösségének. Különböző bizottságok és kuratóriumok kértek fel a tagságra, tehát a teendőim is jelentősen szaporodtak. Egyelőre az MMA-nál vállalt tisztségemet is el tudom látni, de tovább viszem az *Együtt* című kárpátaljai irodalmi folyóirat szerkesztését is. Az azonban tagadhatatlan, hogy alig jut időm az alkotásra. Egy-egy vers azért, ha világra kívánczik, segítek neki világra jönni. Jegyzetek, tárcák, s olykor esszék is igazolják, hogy életben vagyok, s vannak gondolataim a való világról.

KOVÁCS SÁNDOR

EGY PERECSENYI SZÜLETÉSŰ
KOSSUTH-DÍJAS SZOBRÁSZ

(120 ÉVE SZÜLETETT UNGVÁRI LAJOS)

PERECSENYBŐL INDULVA

Ungvártól 20 kilométerre északra fekszik Perecseny. A 14. század óta ismert település 2004-ben városi rangot kapott. Lakossága a 2001-es népszámlálás szerint 7083 fő, döntő többségében ukrán-ruszin, de él itt 37 magyar nemzetiségű lakos is. A Trianon előtti utolsó, 1910-es demográfiai felmérés 2534 lakost számlált, ebből 1447 fő ruszin, 605 fő magyar, 179 fő német anyanyelvű és 214 fő izraelita vallású volt. A magyarok és a németek zöme, 780 fő a római katolikus hitet vallotta magáénak. Valószínűleg 1902-ben is nagyságrendileg ennyi lehetett a római katolikusok lélekszáma. A közösség tagja volt az a Kubicska család is, melyben a családfenntartó apa a vasútnál vonatkísérőként dolgozott. A család egyik gyermeke 1902. március 13-án látta meg a napvilágot. Abban az időben római katolikus templom a településen még nem volt, az csak 1908-ban épült fel, Szent Ágoston tiszteletére. Ezért a gyermeket valószínűleg az 1763-ban a faluközpont kis dombján Szent Miklós tiszteletére épült görögkatolikus templomban keresztelték meg. A keresztségben a Lajos nevet kapta. A tizenegy fős családban a nélkülözés, a nincstelenség mindennapi jelenség volt. A kis Lajos az elemi osztályok elvégzése után Ungváron járt középiskolába. Itt kitűnt tehetségével, arról álmódott, hogy szobrászművész lesz. Ungváron művészeti ösztöndíjra pályázott, amit a város előljárósága meg is szavazott részére. Azonban az 1919-es cseh megszállás, majd a trianoni országcsönkítés után már nem részesült benne.

A kialakult zűrzavros időben Kubicska Lajos elhagyta szülőföldjét, és Budapesten beiratkozott az Iparművészeti Főiskola szobrászati szakosztályára. Itt 1921 és 1926 között Simay Imre és Mátray Lajos szobrásztanárok tanítványa lett. Megpróbáltatások közepette folytatta tanulmányait. Később, 1959-ben önéletrajzában erről az időszakról így vallott: „... szüleim részéről anyagi támogatásra nem számíthattam bpesti tanulmányaim ideje alatt, mert kilencen voltunk testvérek. Így nagyon nehéz

körülmények között éltem, mert minden segítség nélkül kellett fenntartani magamat és végezni a tanulmányaimat. Internátusban laktam, ahol iskolai jó előmenetelem folytán fizetés mentességet kaptam. Az iskolai órák után dolgoztam, hogy megszerezsem a létfenntartáshoz szükséges anyagiakat. Megtörtént, hogy a tanárikar adott össze pénzt a számomra, amikor tudomást szerzett nehéz helyzetemről. Ilyen körülmények között többször igénybe kellett vennem kollégáim jóindulatát is, ami abban nyilvánult meg, hogy szívesen adták kölcsön ruháikat, míg jószerecsém által sikerült vennem, amit a magaménak mondhattam.”

A csonkaországban Kubicska Lajos újrahonosította magát. A magyar állampolgárság fenntartására irányuló, 1922. július 25-én beadott kérelmét a törvényeknek megfelelően jóváhagyólag elfogadták.

MUNKÁSSÁGA AZ 1945 ELŐTTI KORSZAKBAN

Tehetsége és szorgalma rövidesen meghozta az első eredményeit. Először egy ruszin parasztnő megformálásával tűnt fel. 1922-ben a Szinyei Merse Pál Társaság fiataloknak meghirdetett pályázatán kétszer nyert ösztöndíjat, 4000 és 5000 korona összegben.

A társaság által díjazott művészek kiállításán 1925 márciusában Kubicska két alkotásával szerepelt. Az egyik, a *Női akt* gipsz szobra 1000 koronás megvásárlási lehetőséggel, a másik, egy gipsz *Tanulmány* már magántulajdonként volt kiállítva. Ugyanebben az évben főiskolásként részt vett a monzai kiállításon.

Az első, 1922-ben díjazott alkotásáról készült fotó; Kubicska Lajos egyik korai alkotása mellett 1923-ban (fotók a Mihály Gábor által kezelt hagyatékából)

Az Iparművészeti Főiskolát 1926-ban végezte el. Ekkoriban a IX. kerületben, a Kinizsi utca 31. alatt lakott. Nemcsak a főiskolás évei alatt, hanem később is nagyon sokat tanult az idősebb mesterektől és szerzett újabb, az alkotások megformálásához nélkülözhetetlen tapasztalatokat. Tehetségének és szorgalmának köszönhetően számtalan csoportos kiállításon vett részt, hamarosan a magyar művészeti élet rendszeres szereplőjévé vált. Korai alkotásainak egy részét sajnos csak a hagyatéék megsárgult fotói őrizték meg az utókor számára.

1926-ban a Múcsarnokban, az angol-magyar kiállításon már az ő munkáiból is válogattak. 1927 márciusában a Nemzeti Szalon 374., Tavaszai Szalon kiállításán Ungvári Kubicska Lajos néven állították ki *Álom* című gipsz alkotását. A *Ruszinszkói Magyar Hirlap* 1927. március 13-i számában büszkén számolt be földink sikeréről: „A Múcsarnok kiállításán ugyanis nagy feltűnést keltett a képzőművészeti felső éves növendékek között Ungvári Kubicska Lajos, aki a *Daedalust* és *Icarust* ábrázoló életnagyságu szoborművével szerepelt a kiállításon. Kubicskának ez azonban nem első műve. Van egy siremléke, melynek nőalakja leheletnyi finomsággal elkészített szobormű: Egy pesti lap Ungvári Kubicska Lajosról azt írja, hogy »a huszonegy éves művész, akinek nevét bizonyára még gyakran fogjuk hallani, már a „beérkezettek” kiállításán is nagy sikerrel szerepelt feltűnést keltő munkájával. Egyházi tárgyú szobrai – így Szent Péter és Pál, valamint Szent Florián szobra – bizonyára értékes tárgya lesz az őszi egyházművészeti kiállításnak. *Daedalusát* és *Icarusát* pedig felállítják az Iparművészeti Főiskolában...«”

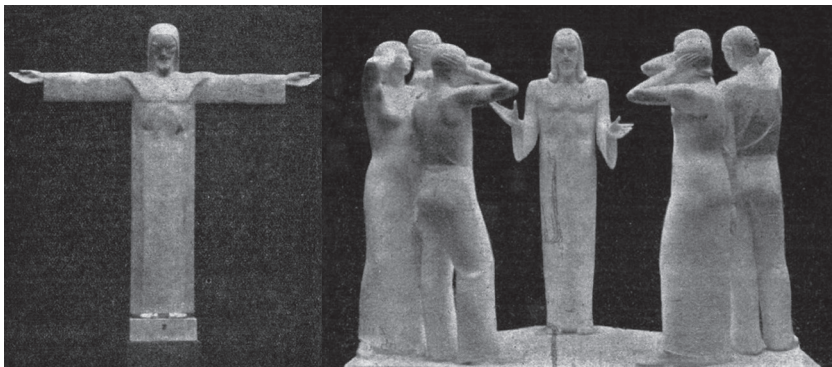
1932-ben hivatalosan is felvette a már addig is használt művésznevét, így családneve Kubicskáról Ungvárra változott.

Pályafutásának fontos mérföldköve volt 1935. Ebben az évben, október 26-tól november 10-ig a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület szervezésében Rauscher György fiatalon elhunyt festőművész hagyatékával együtt az ő 29 művét is megtekinthette a közönség. Ez a kiállítás a munkásságának 1926–35 közötti korszakát foglalta össze.

„Ungvári Lajos szobrász akaraterejét, szorgalmát, felkészültségét és nemes tendenciáját méltán megcsodáltuk plasztikai művein, amelyeket – érti a módját – emberi melegséggel töltött meg. Vallásos tárgyú szobrai hitet sugároznak. Legnagyobb szabású munkája: *Krisztus és az ember*. (Ez a csoport hét életnagyságu figurából áll: Jézus beszél, míg a dőre emberek fölüket fogják be.) Ezzel a merész művével az embereknek a krisztusi tanok elől való, oktalan elzárkózását szimbolizálja.” – írta a *Magyar Kultúra* (1935. évi gyűjteményes kiadás, 439. o.).

A fiatal művészt dr. Jajczay János az *Élet* 1935. november 24-i számában pedig így jellemezte: „Szobraiban a jólfelkészültség kétségtelen jeleit leltük fel, amely elsősorban nagyszabású egyéni elgondolásaiban nyilvánul meg. Harminc alkotása közül több életnagyságú, sőt többalakos műve munkavágyát élénken demonstrálja. Határozott térérzéke, technikai felkészültsége, lendülete nagy fejlődési lehetőséget biztosít számára.”

A *Korunk Szava* című lap 1935. november 15-i számában dr. Vinkler József, a Szent Imre Kollégium prefektusa még mélyebben boncolgatja alkotásait: „Ungvári művészete bensőségessé mélyült és nagygyá nőtt a Krisztushoz hajló odaadásban. A *Megváltó* c. szobor Krisztus örökkévaló fenségét, üdvözítő szeretetét, lelkünket hívogató jóságát a kifejezés nemes, egyszerű szépségével érzékelteti. Az egyiptomi szobrok hieratikus nagyszerűsége párosul a középkori lendület csodás képességével, amely természetes bensőséggel tudott hozzámelegedni a végtelenhez. Mintha a tártkarú Krisztus egész alakja mondaná: mindeneket magamhoz vonzok!

A Megváltó és a Krisztus és az ember (Élet c. lap 1935 11., 10. és 24.)

„Krisztus és az ember” arra a rettenetes igazságra döbrent rá, hogy az ember visszautasítja a boldogságot hozó Krisztust. Merész elgondolása, nagystíliú kivitele a lélek nagy győzelmét jelenti az anyag felett. Szobrászatilag nem éri el a „Megváltó” tökéletességét, de a nagy lelki és művészi erők, amelyek megmunkálták, annál újszerűbb és nagyobb szabású kibontakozást ígérnek. Örömmel látjuk többi szobrán is a hittől megragadott lélek megnyilvánulását, amely komoly felelősséggel tudja, hogy a művészet nemcsak alkotás, hanem hivatás.”

Még egy gondolatot fűznénk az 1934-ben elkészült *A Megváltó* című szoborhoz. Nem kizárt, hogy a széttárt karú, keresztet formáló Krisztus ábrázolását

az 1926–31 között Rio de Janeiroban épült hatalmas *Megváltó Krisztus* szobor ihlette. Az újságokból Ungvári erről tudomást szerezhette. De ha nem így volt, akkor a föld két különböző pontján a művészi szabadság szárnyalásának nem mindennapi, véletlenszerű találkozásával állunk szemben.

A *Tékozló fiú* (fotó a Mihály Gábor által kezelt hagyatékából)

A kiállított alkotások közül nagy sikert aratott még a *Tékozló fiú* lendületes, magával sodró megformálásával. Ungvári Lajost 1936-ban Szinyei Merse Pál-díjjal tüntették ki. Az 1930-as évek második felétől kezdve országosan ismertté vált, ennek köszönhetően sokat foglalkoztatták. Alkotásai megjelentek az ország számtalan pontján – köztereken, épületeken, temetőkben. Ezek egyike a Margitsziget rövid életű nevezetessége lett.

1936-ban a Margitszigeten egy új kutat fúrtak. Ez lett a sziget legjelentősebb kútja, amely a Palatinus strandfürdő vízellátását is biztosítja. A 311 méter mélységű, 79°C-os termál gyógyvízforrást Horthy Miklós feleségéről Magda hévízkútnak nevezték el. A forrás Grundböck Béla tervei alapján épült ivókút csarnokát a Margit-híd felől vezető központi út jobb oldalán 1937 júliusában nyitották meg. Decemberben a Szent-Margitsziget Gyógy-

fürdő R.T. megállapodást kötött Ungvári Lajos szobrászművésszel egy, az ivócsarnokban állítandó szobor megalkotásáról. A több tervezet közül a bíráló bizottság az ülő (Bercsek Péter: *Műalkotások a Margitszigeten*, (Bp., 2013.) kiadványa szerint térdeplő), kezében ivócsészét tartó nőalak szobrát választotta. A megállapodás értelmében a szobrásznak még a következő év március 15-e előtt el kellett készülnie a munkával. A Magda-ivókút mész-kő szobra a második világháború végén, a harcokban a csarnokkal együtt megsemmisült.

1939 márciusában a Spirituális Művészek Szövetsége 15 éves, jubiláris kiállításán a műkőből készült *Tavaszi* és a *Leányfej* bronzal patinázott gipsz munkáival vett részt. Az *Esti Ujság* 1939. március 8-i számában ezekről az alkotásokról markánsan fogalmazott: „A szobrászi részből messze kiemelkedik Ungváry Lajos, akinek a műkőbe vésett, *Tavaszi* című kompozíciója

Az Ősmagyar lecke (fotó a Mihály Gábor által kezelt hagyatékából)

egyike az utóbbi évek legerőteljesebb, leghódítóbb szépségű, plasztikailag legtisztábban megmintázott szobrászati műveinek. Fiatalság, üdeség, erő és harmónia árad ebből a mesterübből és finom jellemzőkészség Ungváry másik munkájából, a gipszbe mintázott leányfejből.”

Még ebben az évben, május és június fordulóján mutatták be a fővárosi képtár 1937/38. évi új szerzeményeit, ezek között az ő *Fiú képmása* című bronz szobrát. Amint az alkotás jelzetéből is megtudhatjuk, nevét ekkor még y-nal írta: **UngváryL.** 1940-ben a Nemzeti Szalon által szervezett Új Művészek Egyesületének kiállításán mutatták be az *Ősmagyar lecke* című szobrát és a *Nővérek* című domborművét (mindkettő bronzsal patinázott gipsz). 1941-ben az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat jubiláris kiállításán *Ősmagyar lecke* című szobraért Ungvári elnyerte az Országos Magyar Képzőművészek Egyesülete által dr. Neuschloss-Knüsli Kornél emlékére alapított díj bronzérmét.

Ungvári tagja volt a Spirituális Művészek Szövetségének és az Új Művészek Egyesületének is.

1942-ben a Nemzeti Szalon által megtartott Új Művészek Egyesületének kiállításán már három munkája került a közönség elé: az *Olvasó nő* (terrakottára patinázott gipsz szobor), a *Drugeth János* (gipsz szoborterv) és az *Ima* (kőre patinázott gipsz szobor).

A DRUGETH-SZOBOR, UNGVÁR LEGRÖVIDEBB ÉLETŰ SZOBRA

A kis magyar világ idején a városvezetés és a felsőbb hatóságok is fontosnak tartották, hogy Ungvár városi fejlődését, tekintélyét szobrok állításával is erősítsék. Három szobor állítását központi támogatással határozták el. Ezek egyike egy Drugeth-szobor volt. Az Ungvárt 360 éven át magáénak tudó Drugeth familia sok neves tagja közül Drugeth I. Jánost (*1288 körül–1335 körül*) vélték megörökítésre méltónak. A frank-itáliai származású család sarja Károly Róbert elkötelezett híve, 1328–1333 között az ország nádora, többek mellett Ung vármegye főispánja volt, de őt számítjuk a homonnai Drugeth család megalapítójának is.

A Drugeth-szobor felállítását a kultuszminisztérium 4000 pengővel támogatta, és így a városnak már csak a hiányzó 3000 pengőt kellett előteremtenie. A szobrot az Országos Képzőművészeti Tanács az ungvári várban tervezte felállítani. A város polgármestere viszont hangot adott annak a véleményének, hogy a szoborállítási akciót nem egy eldugott, zárt helyen, hanem a város közterén kell kezdeni. Így aztán a szobor számára az akkori Drugeth

teret jelölték ki. Ez a mai Hrendzsa-Donszkoj tér. A tér akkori meghatározó épületei – a gimnázium, az evangélikus templom és a Proszvita székháza – ma is állnak, de már más célokat szolgálnak.

A magyar főnemest Ungvári Lajos egész alakos szoborban formázta meg. Az Ungvári-hagyatékból kiderül, hogy Drugeth Jánost a művész több változatban is megálmodta. Az egyik vázlat csak fényképfelvételről ismert. Ezen Drugeth János bal lábára támaszkodva balra tekint, bal kezével egy könyvet szorít keblére, és jobbajával a függőlegesen leeresztett kardját markolja. Egy másik felvételen a kis terpeszben álló szoboralak az előzőhöz hasonló fejtartással a kardját vízszintesen tartja. Az elfogadott változaton, amelynek kissé sérült gipszmakettje a hagyaték részét képezi, a kard tartása már nem vízszintes, hanem kevésbé harcias, pengéje kissé leeresztett.

Ungváron komoly vitát váltott ki, hogy a Drugeth-szobor merre nézen. Végül úgy döntöttek, hogy a szobor arccal ne a vár felé, hanem éppen ellenkezőleg, észak felé legyen elhelyezve. Így az elfogadott szoboralak tekintete nyugat felé irányult.

Időközben a szobor elkészült. A háborús anyagellátási nehézségek – a bronzhiány – miatt a szobrot Budapesten alumíniumból öntötték ki. Erről a *Kárpáti Híradó* 1942-ben, Újév napján így számolt be: „*A Drugeth-szobor, amely nemes alumíniumöntvényből készült s így a mai idők korszerű és érdekes alkotása a választott anyag szempontjából is, az újesztendő első felében már felállításra is kerülhet, tekintve, hogy a szobor talapzata is munkában van már.*”

A szobrot a kockakövezett útburkolatból kiemelkedő, a szabálytalan háromszög alakú tér vonalvezetését követő virágágyás közepén mértéktartó talapzatra állították. A talapzat háromlépcsős, alsó részéből síkra vágott, négyszögletes tömbkö emelkedett ki. Homlokzati oldalán egy fekete márványtáblán a következő felirat volt olvasható:

DRUGETH JÁNOS

† 1335

IDEGENBŐL JÖTT ÉS MAGYARRÁ LETT.

KARDOT FORGATOTT ÉS VÁROST IS ALAPÍTOTT.

A MŰVÉSZET ÉS TUDOMÁNY, IPAR ÉS

KERESKEDELEM SZELLEMÉT HOZTA MAGÁVAL.

ISKOLÁKKAL ÉS TEMPLOMMAL GAZDAGÍTOTTA ÚJ

OTTHONÁT: UNGVÁR VÁROSÁT.

1943. június 27-én az avatási ünnepség az olasz–magyar barátság és kulturális együttműködés jegyében zajlott. A rendezvény díszvendége az ungvári olaszbarátok Gabriele D’Annunzio Egyesülete és Aldo Bizzari, a budapesti olasz kultúrintézet főigazgatója volt. A honvédszenekar eljátszotta az olasz és magyar himnuszt, majd utána Pálóczi-Horváth Aladár polgármesterhelyettes a szobor alapításáról szóló határozatot olvasta föl. Antal Miklós pápai kamarás ünnepi beszéde tulajdonképpen egy több mint egyórás tudományos előadás volt. Ezt követően leleplezték a szobrot. Dr. Megay László polgármester az alkotást átadta Ungvár város közönségének.

A Drugeth-szobor elfogadott változatának a hagyatékban megmaradt, de kissé sérült gipsz kisplasztikája (a szerző felvétele) és a felavatott szobor (Szova Péter Ungvár múltja c. könyvéből, fotó Zala)

Sajnos alig csitult el az avatási ünnepség eufóriája, alig mosta le az eső az öntési hamut, pár hét elteltével az ungvári Drugeth-szobron szörnyű elváltozások jelentek. A *Kárpáti Híradó* már 1943. augusztus 12-i számában „*Baj van az ungvári Drugeth-szoborral!*” című cikkében jelezte, hogy „*A háborús anyagból sikertelen öntési, illetve forrasztási következmények miatt leszerelik és javításba veszik a szobrot az öntődebe. [...]* A szoboralak egyik részén a fémöntvény már

átszakadt, másutt repedéseket mutat. [...] A szobrot tudvalevőleg az Országos Művészeti Tanács bírálata és hozzájárulása alapján készítették a szobrászművésszel és öntették az egyik budapesti öntőműhelyben. A kész szoboröntvény is kiállotta a szakértői bírálatot, mielőtt helyére került, a Drugeth-téri talapzatra.

Az a néhány hét, amely időt a szabad ég alatt, az időjárás hatásoknak kiteve töltött az újszerű alumíniumöntvényből készült szoboralak, a legnagyobb meglepetésre olyan változásokat eredményezett a szobor öntvényanyagán, hogy a város vezetősége ezt haladéktalanul közölte az öntőműhellyel és szakértői vizsgálatot is kért.”

Tehát a fémöntvény elvesztette ezüstös fényét, csúnya szürkés foltok, korrózió, mállási folyamat kezdődött rajta, az illesztési, forrasztási helyeken megrepedezett, helyenként átszakadt. A városvezetés reklamálására megállapították, hogy ez nem egyedi eset az alumínium szobroknál, de több szobor kifogástalanul áll a helyén. Például az ország első alumínium öntvényű szobra (szintén Ungvári Lajos alkotása), a *Városi szószóló*, amelyet 1941-ben állítottak fel Székesfehérváron, a Városháza udvarán, de a háború alatt elkallódott. A Drugeth-szobor esetén a kivitelező vállalat az alumíniumöntés terén nem rendelkezett kellő szakértelemmel és tapasztalattal, az előállott hiányosságokat többnyire ez idézte elő. Aztán kiderült, hogy a felhasznált alumínium sem volt tiszta kohó-alumínium, hanem valamilyen műanyaggal pótolták. Intézkedtek tehát a szobor újraöntéséről. A második Drugeth-szobor öntése már az elvárásoknak megfelelően készült.

A Kárpáti Híradó 1943. november 17-i számában ezt írta: „Mégis fölállítják az újraöntött Drugeth-szobrot... Megay polgármester elgondolása az volt, hogy az újraöntött szobrot „időjárás próba“ alá veti és nem állíttatja vissza egyelőre talapzatára. Ezzel a polgármesteri elgondolással szemben... az újraöntött Drugeth-szobor mégis kipróbálás nélkül kerül vissza a talapzatra.”

A sors fintora, hogy az immáron tökéletes öntvény sem maradhatott sokáig a talapzaton. Pontosán nem tudjuk, mikor, de a szovjet berendezkedés után, valószínűleg a többi magyar emlékkal együtt ezt is eltávolították. Végzetéről további információval nem rendelkezünk.

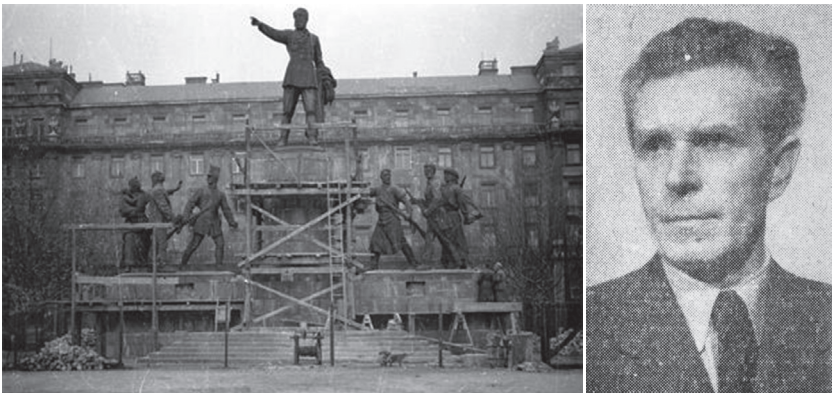
A SZOBRÁSZ 1945 UTÁNI KORSZAKA

Ungvári Lajos műterme a háború előtt a budapesti Váralja utca 3. szám alatt volt. Sajnos az ostrom idején teljesen elpusztult. A háború után a Százados úti Művésztelepen talált menedéket, itt alakította ki műtermét. Élete végéig a művésztelepen élt azt követően is, hogy 1948. június 23-án

házasságot kötött az újvidéki Freidl Máriával, a képzett iparművésszel, aki egyebek mellett porcelánfestéssel is foglalkozott.

1946-ban a Rippl-Rónai Társaság I. kiállításán az Ernst Múzeumban többek között bemutatták Ungvári a *Vetkőző nő* és a *Halász fiú* gipsz szobrait. 1948-ban a társaság a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület által megrendezett kiállításán Rippl-Rónai József plakettjével, a Kilencven Művész Kiállításán pedig a *Győzelem* című bronzal patinázott gipsz alkotásával szerepelt.

Ungvári tehetségét a szocialista hatalom is elismerte, az egyik legtöbbet foglalkoztatott szobrász lett. Szinte valamennyi, az új hatalom által szervezett seregszemlén részt vett. Kocsis Andrással együtt felkérést kaptak a Kossuth-emlékmű mellékalakjainak megformálására. Kossuth alakját Kisfaludi Strobl Zsigmond mintázta meg. Ungvári és Kocsis a hat mellékalakot – a parasztszonyt gyerekekkel, a levett süvegű parasztot, a katonát, a munkást fegyverrel, a diákok karddal, a csikóst bő gatyában, fegyverrel – 10 hónap alatt dolgozta ki. *„Lelkesített bennünket az is, hogy egyszerű dolgozók százai kísérték figyelemmel a szobor megszületését. A Budai Kioszkban dolgoztunk Kocsis Andrással együtt a két csoport hat figuráján. Sok volt az érdeklődő, a kérdezősködő körülöttünk...”* – nyilatkozta a *Magyar Nemzetnek* (1953. március 31.). Ez a szoborcsoport a budapesti Parlament előtti Kossuth téren az 1927-ben készült Kossuth-szoborcsoport helyére került, és a tér meghatározó emlékműve volt 1952-től 60 éven át. 2012-ben a kormány az eredeti szoborcsoport visszaállításáról döntött. Az 1952-es alkotást az Orczy-kertben a kompozíciót teljesen átalakítva, a szoboralakokat átrendezve állították fel újra. Ma is itt áll.

A Kossuth-szoborcsoport építése (Fortepan 171130) és Ungvári Lajos 1953-ban (a Szabad Nép 1953. 03. 30-i számából)

Ungvári Lajost ezért a munkájáért 1953. március 15-én Kossuth-díjjal tüntették ki.

Ungvári munkássága ezt követően is igen termékeny volt, szinte ontotta a jelentős művészi értéket képviselő kő-, alumínium és bronzszobrokat, mellszobrokat, portrékat, női és férfi aktokat, domborműveket és egyéb alkotásokat. A *Művészet* című folyóirat a szobrászt – méltatva 65. születésnapján – az 1967/3. számában így jellemezte: „Ungvári Lajos azoknak a régi mestereknek utódja, akik megbízásaik során díszesebbé tették városaink tereit. A házak körengetegét vagy az ember nélküli természetet konok anyagból való szoboremberekkel népesítették be: az „emberi” jelképet lobbantották fel az élettelen tereken.” Fáradhatatlanul alkotott idősebb korában is, felkérések egész sorának tett eleget. Nem véletlen, hogy munkásságát 1972 márciusában a Munka Érdemrend arany fokozatával ismerték el.

A művész utolsó, talán teljesen be sem fejezett munkája a háború áldozatainak állít emléket. A máglyahalált jelképező alkotáson az oszlophoz

Ungvári utolsó alkotása (a szerző felvétele)

három alak van kötözve, két férfi és egy nő, ami utalhat a tömegpusztításra vagy akár a holokausztra is. Ezzel az alkotással meghökkentő hasonlóságot mutat Matl Péter munkácsi szobrászművész 2021. február 25-én a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola udvarán felavatott *Gúzsban* című alkotása. A hagyatékot őrző személyes közléséből tudjuk, hogy Matl Péter ezt a munkát nem látta. Tehát ebből ihletet nem meríthetett, hanem inkább – *A Megváltó* kapcsán már említett – az alkotóművészi gondolatok szárnyalásának egy újabb véletlenszerű párhuzama ez.

Ungvári Lajos 1984. október 15-én hunyt el Budapesten. A neves szobrászt a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra. A művésznek nem született gyermeke. A Százados úti Művésztelepen a szomszédságában szorgoskodó fiatal szobrászt, Mihály Gábort karolta fel és útját egyengette. A ma már Kossuth- és Munkácsy-díjas Mihály Gábor személyes közléséből tudjuk, hogy Ungvári Lajos nagyon szoros barátságot ápolt vele, fogadott fiaként szerette, ő pedig fiatal szobrászként felnézett rá, mély tisztelettel viseltetett iránta. Ezért a nagy előd örökségét, hagyatékát – személyes dokumentumait, a műveiről készült archív felvételeket, rajzokat – ma ő őrzi. A hagyaték 23 épen megmaradt és néhány sérült kisplasztikája – megvalósult köztéri alkotások kicsinyített műtermi másolata, gipsztervek és művészi vázlatok – felbecsülhetetlen értéket képviselnek.

2022. március 10-én Budapesten, a Százados úti Művésztelepen a Kárpátaljai Szövetség szervezésében a művész születésének 120. évfordulója alkalmából annak a háznak a falán, amelyben műterme volt, emléktáblát avattak. Az emléktáblát technikai okok miatt a háznak nem Ungvári Lajos műterme felőli falára helyezték, hanem a másik oldalra. A világos színű márványtáblán Ungvári Lajos bronzból készült portré domborműve Mihály Anna, Mihály Gábor leányának az alkotása. A Kárpátaljai Szövetség egy hasonló emléktáblát szeretne a művész szülővárosában, Perecsenyben is állítani, de ezt a háborús helyzet miatt elhalasztották. A tervezett perecsenyi emléktábla természetesen kétnyelvű lesz. Az itteni portré dombormű másik bronzöntvénye már készen várja a perecsenyi emléktáblaállítást. A szervezet egy Ungvári Lajos-emlékalbum kiadását tervezi, valamint az épen megmaradt gipsz kisplasztikákat bronzba öntve a szobrász egyéb tárgyi emlékeinek kiállításával egy Ungvári-emlékszobát szándékoznak létrehozni. Mindezekkel talán sikerülne az ismeretlenség homályából kiemelni a Kárpátalján méltatlanul elhallgatott földink, a tehetséges és az anyaországban elismert művész kimagasló munkásságát.

UNGVÁRI LAJOS KUTATÁSUNK ÁLTAL ISMERTTÉ
VÁLT MŰVEINEK JEGYZÉKE:

- **Ruszin parasztfiú** (szobor, 1920–22, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Női akt** (szobor, gipsz, 1925, sorsa ismeretlen)
- **Tanulmány** (szobor, gipsz, 1925, sorsa ismeretlen)
- **Vágyódás** (szobor, 1924, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Tékozló fiú** (szobor, 1926, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Tavas** (1926, sorsa ismeretlen)
- **Természet és művészet** (fülkeszobor, 1926, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)
- **Daedalus és Icarus** (szobor, 1927 körül, sorsa ismeretlen)
- **Szent Péter és Pál** (szobor, 1927 körül, sorsa ismeretlen)
- **Szent Florián** (szobor, 1927 körül, sorsa ismeretlen)
- **Álom** (szobor, gipsz, 1927, sorsa ismeretlen)
- **Mea culpa** (szobor-kisplasztika, gipsz, 44×33×23 cm, 1927, a hagyatékban)
- **Nőrablás** (1927, sorsa ismeretlen)
- **Női akt** (szobor, bronz, 1927, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Nyár** (1927, sorsa ismeretlen)
- **Szférák felé** (1928, sorsa ismeretlen)
- **Anya gyermekével** (relief, 1928, sorsa ismeretlen)
- **Fohász** (szobor, 1929, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Imádkozó leány** (szobor, 1930, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **O. Emil arcképe** (1930, sorsa ismeretlen)
- **Madonna Jézussal** (relief, 1931, fénykép a hagyatékban)
- **Anya gyermekével** (szobor-kisplasztika, gipsz, 34×12×14 cm, 1931, a hagyatékban)
- **Erdős Renée arcképe** (1932, sorsa ismeretlen)
- **U. F. L.-né arcképe** (1932, sorsa ismeretlen)
- **Veronika arcképe** (1932, sorsa ismeretlen)
- **Szerelmesek** (1933, sorsa ismeretlen)
- **A Megváltó** (szobor, 1934, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)
- **Mária a gyermek Jézussal** (relief, bronzal patinázott gipsz, 1934, sérülten a hagyatékban)
- **Elégia** (1934, sorsa ismeretlen)
- **Tanulmány** (1934, sorsa ismeretlen)

- **Tanulmány** (1934, sorsa ismeretlen)
- **Tanulmány** (1934, sorsa ismeretlen)
- **Tanulmány** (1934, sorsa ismeretlen)
- **Tanulmány** (1934, sorsa ismeretlen)
- **Krisztus és az ember** (szoborkompozíció, 1935, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)
- **Meteor** (vázlat, 1935, sorsa ismeretlen)
- **Gombaszögi Ella arcképe** (1935, sorsa ismeretlen)
- **Férfi fej** (szobor, bronz, 31×19×21 cm, 1936, Magyar Nemzeti Galéria)
- **Kerner István** (síremlék, 1937, Budapest, Fiúmei Úti Sírkert, eltűnt)
- **Fiú képmása** (szobor-kisplasztika, gipsz, 30×19×22 cm, 1937 körül, a hagyatékban)
- **Fiú képmása** (szobor, bronz, 33×20×24 cm, 1937 körül, Magyar Nemzeti Galéria)
- **Kútterv** (szobor, gipsz, 1937, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Kútterv** (szobor, gipsz, 1937, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Magda-ivókút** (szobor, mészke, 1938, Budapest, Margitsziget, megsemmisült)
- **Szabó Lujza** (síremlék-dombormű, mészke, 1939, Budapest, Fiúmei úti sírkert)
- **Ősmagyar lecke** (szobor, 1939, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Leányfej** (szobor, bronzral patinázott gipsz, 1938, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Tavaszi** (szobor, műke, 1938, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Női akt** (szobor, bronz, 49.5×17×12 cm, 1939 körül, Magyar Nemzeti Galéria)
- **Nővérek** (dombormű, bronzral patinázott gipsz, 1940, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Fellner Jakab** (szobor, ke, 1940, Tata, Kossuth tér)
- **Városi szószóló** (szobor, alumínium, 1941, Székesfehérvár, városháza udvara, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Marokszedő lány** (kisplasztika, bronzral patinázott gipsz, 44×20×10 cm, 1942, a hagyatékban)
- **Arató lány** (szobor, alumínium, 1940-es évek, Örményes, a Bíró-major kúriája előtt, a *Marokszedő lány* más néven lett felállítva, a 2000-es évektől sorsa ismeretlen)

- **Hősök Emlékműve és Országzászló** (kő, 1942, Sárbogárd, Hősök tere)
- **Olvasó nő** (szobor-kisplasztika, terrakottára patinázott gipsz, 26×14×15 cm, 1942, a hagyatékban)
- **Ima** (kőre patinázott gipsz, 1942, sorsa ismeretlen)
- **Drugeth János** (szoborterv, gipsz 1942, sorsa ismeretlen, fénykép a hagyatékban)
- **Drugeth János** (szoborterv, gipsz 66×28×14 cm, 1942, a hagyatékban)
- **Drugeth János** (szobor, alumínium, 1943, Ungvár, sorsa ismeretlen)
- **Kinizsi Pál** (dombormű, vörösmárvány, 1944, Budapest, Kinizsi u., sorsa ismeretlen)
- **Vetkőző nő** (szobor-kisplasztika, gipsz, 65×15×23 cm, 1946, a hagyatékban)
- **Halász fiú** (szobor, gipsz, 1946, kiállítva a Rippl-Rónai Társaság I. kiállításán az Ernst Múzeumban, sorsa ismeretlen)
- **Rippl-Rónai József** (plakett, 1948, kiállítva a Rippl-Rónai Társaság kiállításán a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesületben, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)
- **Győzelem** (bronzal patinázott gipsz, 1948, kiállítva a Kilencven Művész kiállításán a Nemzeti Szalon Művészeti Egyesületben, sorsa ismeretlen)
- **Partizán** (szobor, 1949, a Szaktanács megvásárolta és a varsói szakszervezeti kongresszusnak ajándékozta, sorsa ismeretlen)
- **Megvédjük a békét** (szobor, gipsz, 1950, kiállítva az I. Magyar Képzőművészeti Kiállításon, Múcsarnok, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)
- **Család** (szoborcsoport, 1951, Grantner Jenővel közösen, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)
- **Kossuth-szobor 6 mellékalakja** (szoborcsoport, bronz, 1952, Kocsis Andrással közösen, Budapest, az Országház előtti Kossuth tér, jelenleg a szoborlakok átrendezve, a kompozíció teljesen átalakítva az Orczy-kertben)
- **Főiskolások** (szoborcsoport, alumínium, 1954, Budapest, Népstadion-kert, ma Puskás Ferenc Aréna Szoborpark)
- **Álló nő** (szobor-kisplasztika, gipsz, 64×31×22 cm, 1955, a hagyatékban)
- **Álló nő** (szobor, alumínium, 1956, Budakeszi, MÁV Tüdőszanatórium, ma XII. kerület, a HM 3. Számú Rehabilitációs Krónikus Utókezelő Osztály)
- **Labdarúgó** (szobor, alumínium, 1955, Komló)
- **Indián** (szobor-kisplasztika, gipsz, 64×37×17 cm, 1950-es évek, sérülten a hagyatékban)

- **Indián** (szobor, alumínium, 1957, Budapest, XV. kerület, Kolozsvári utcai Általános Iskola előtt)
- **Anya gyermekével** (szobor, kő, 1958, Budapest, XX. kerület, Gubacsi bölcsőde előtt, ma Vízisport u.)
- **Nő olajággal** (szobor, bronz, 1958, Oroszlány, Haraszthegy park, eredetileg *Felszabadulási emlékmű* volt)
- **Kazinczy Ferenc** (szobor-kisplasztika, gipsz 44×16×11 cm, 1960, a hagyatékban)
- **Kazinczy Ferenc** (fülkeszobor, kő, 1960, Debrecen, Csokonai Színház)
- **Fekvő női akt** (szobor, mészkő, 1961, Budapest, XII. kerület, Szanatórium u., Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet II. épülete előtt, enyhén sérült)
- **Mikszáth Kálmán** (mellszobor, bronz, 1961, Szeged, Móra Ferenc Múzeum parkja)
- **Tél** (fülkeszobor, márvány, 1961, Budapest, Gellért fürdő)
- **Lány galambbal** (szobor, bronz, 1962, Budapest, XI. kerület, Városház tér, eredetileg a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 45. évfordulójára Felszabadulási emlékműként avatták fel)
- **Bálint György** (portrédombormű, bronz, 1965, Budapest, XIII. kerület, Kresz Géza u.)
- **Ybl Miklós** (mellszobor, haraszi mészkő, 1965, Székesfehérvár, az Ybl Miklós Gimnázium épülete előtt, ma: Ybl lakótelep)
- **Ülő férfi** (medenceszobor, bronz 1965, Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem előtt)
- **Gorkij** (szobor-kisplasztika, gipsz, 74×31×22 cm, 1963–64, a hagyatékban)
- **Gorkij** (szobor-kisplasztika, gipsz 53×16×19 cm, 1965, a hagyatékban)
- **Gorkij** (szobor, 1965, Budapest, sorsa ismeretlen)
- **Olvasó lány** (szobor, bronz, 31×13×16 cm, 1965, Magyar Nemzeti Galéria, az *Olvasó nő* című alkotás más néven)
- **Napozó nő** (medenceszobor, bronz, 1966, Tiszapalkonya, lakótelep)
- **Ülő nő** (szobor, alumínium, 1967, Seregélyes, Fő u., az *Olvasó nő* című alkotást más néven állították fel)
- **Labdarúgó** (szobor, kő, 1967, Dunaújváros, Eszperantó út, sporttelep, park)
- **Ülő nő** (szobor-kisplasztika, gipsz, 40×12×14 cm, 1968, a hagyatékban)
- **Ülő nő** (szobor, mészkő, 1968, Budapest, XVIII. kerület, Egressy Gábor u.)
- **Kun Béla** (mellszobor, mészkő, 1969, Eger, Kun Béla Kollégium, sorsa ismeretlen, újságkép őrzi)

- **Ülő katona** (szobor, bronz, 1970, Tapolca, Helyőrségi Művelődési Otthon előtt, ma Dobó tér)
- **Sporzor Pál** (portrédombormű, haraszi mészkeő, 1972, Mosonmagyaróvár, Agrártudományi Főiskola)
- **Hajnóczy József** (mellszobor, bronz, 1973, Tiszaföldvár, az iskola előtt)
- **Lékai János** (mellszobor, bronz, 1974, Budapest, XIII. kerület, Jász u. 155., Lékai Általános Iskola, sorsa ismeretlen)
- **Magyar Pál** (mellszobor, kő, 1975, Püspökladány, Erdészeti Kutatóintézet)
- **Anya gyermekével** (szobor-kisplasztika, gipsz, 39×14×19 cm, ismeretlen évszám, a hagyatékban)
- **Madách Imre** (szobor-kisplasztika, gipsz, 96×26×17 cm, ismeretlen évszám, a hagyatékban)
- **Madách Imre** (szobor-kisplasztika, gipsz, 36×9×5 cm, ismeretlen évszám, a hagyatékban)
- **Ady Endre** (szobor-kisplasztika, gipsz, 69×22×13 cm, ismeretlen évszám, a hagyatékban)
- **Ady Endre** (szoborterv, gipsz, 43×13×14 cm, ismeretlen évszám, a hagyatékban)
- **Walter Rózsika operaénekesnő** (portrészobor, ismeretlen évszám, fényképfelvétel a hagyatékban)

Ezen kívül 5 beazonosítatlan gipsz kisplasztika és 5 beazonosítatlan alkotásról fényképfelvétel a hagyatékban.

Megjegyzés: A kutatás kezdeti szakaszába bevontam Fülöp Teklát is. Később azonban magamra maradtam. Segítségét ezúton is köszönöm. KS

DUPKA GYÖRGY

„ÉN ISTENEM, A KERESZTET VÁLLAINKRÓL VEDD LE!”

TRAGIKUS SORSÚ KÁRPÁTALJAI GULAG-ELÍTÉLTEK,
MÁRTÍROK PANTEONJA, 1944–1970

IV. rész

„Igazán csak azok halnak meg, akiket elfelednek.”

5. AZ MVSZ HATÁRŐR HADSEREG KÁRPÁTALJAI KATONAI HADBÍRÓSÁGA

Az MVSZ Határőr Hadsereg Kárpátaljai Katonai Hadbíróságához hasonlóan az MVSZ Határőr Hadseregének Lvovi Körzeti Hadbírósága is „besegített” a magyar patrióták Gulág-lágerbe küldésébe.

Az NKVD fekete listájára helyezett 3 kárpátaljai lakos egyike a szkolei születésű **Czébely Károly**¹ (1899), aki a técsői járási Tarackraszna magyar közhivatalnok volt. A testület 1946. július 22-én 10 év szabadságvesztéséről határozott. **Csajkovic Bélat**² (1893), a huszti járási Visk tanítóját 1946. április 13-án 7 év szabadságvesztésre ítélte. **Szekszer Erzsébet**³ (1902) munkácsi varrónő ügyében 1948. április 20-án 10 év volt a bírói döntés. Az USZSZK Legfelső Bíróságának Elnöksége felülbíralva a korábbi judíciomot 1954. október 11-én 7 év és 6 hónap szabadságvesztésre módosította. Bűncselekmény hiányában őket is rehabilitálták.

Mindenekelőtt „gyorsított eljárással”, 1951. augusztus 19. – október 9. között 16, a hadifogolytáborból kiemelt magyar honvédre 25 év szabadságvesztést szabtak ki, ami egyenlő volt a halálos ítélettel. Az NKVD és a SZMERS nyomozói hamis vádakkal háborús bűnösnek aposztrofálták őket, mert csendőrként 1938–1944 között Kárpátalja különböző településein

¹ Dovhanics–Hlanta–Korszun: Rehabilitovannaja Isztorijej Zakarpatszka Oblaszty, rövidítve: RIZO, I. Uzsgorod, 2003. 273. A továbbiakban RIZO, I. 2003...

² RIZO, I. 2003. 731.

³ RIZO, I. 2003. 631.

teljesítettek szolgálatot. A későbbiekben a szovjet büntetés-végrehajtási börtön-táborokból amnesztiával szabadultak. A politikai elítélteket bizonyított bűncselekmény hiányában rehabilitálták, visszanyerték becsületüket. A jogtalan hadbírói döntéseket az alábbi 25 évre elítélt hadifoglyok esetében semmisítették meg, akiknek további sorsukról nincs adat:

Elítélt hadifogoly	Születési hely	Év
BOKOR István	Dunaföldvár	1914
BÖSZÖRMÉNYI Zoltán	Győr	1920
BUKSA László	Gladin	1916
BERNARD István	Bujdos	1920
BORI István	Adony	1913
CIRÁNKI József	Kótaj	1915
CSEME Lajos	Baranyahidvég	1908
CSIGAJ István	Nyírmihálydi	1918
GAZSI István	Pere	1915
GULYÁS Márton	Mezőkövesd	1909
HARGITAI (Hogeman) István	Püspökszenterzsébet	1905
HUNYADI Imre	Zsák	1904
KOVÁCS Mihály	Oros	1915
ÓNODI János	Kemecse	1919
SOMOGYI Sándor	Tiszaroff	1911
SZALKAI József	Korpád	1914

A lista Dupka György összeállítása a Dovhanics–Hlanta–Korszun 2003, I. könyv alapján.

6. A KÁRPÁTMELLÉKI KATONAI KÖRZETI HADBÍRÓSÁGA

A Kárpátmelléki Katonai Körzet Hadbíróháza (a továbbiakban KKK Hadbíróháza) számlájára csupán 5 kárpátaljai ügye írható. Ebből egy főre ki-mondták a halálos verdíktet. Nevezetesen **Plesa Mihályt** (1930), a munkácsi középiskola tanulóját 1950. augusztus 18-án golyó általi halálra ítélték. Az

SZSZKSZ Legfelső Bíróságának Elnöksége felülbírálv a korábbi döntést 1956. október 26-án 20 évi szabadságvesztésre mérsékelte.⁴

Politikainak minősített bűnökért az USZSZK BTK 54. § (8). (11). pontjai alapján egyenként az ungvári **Szuperák Bélát**⁵ (1919), a megyei sportbizottság tervezési-pénzügyi osztályának vezetőjét 1946. december 2-án 15 évi; **Eider Pétert**⁶ (1913), a beregszászi járási Gát tanítóját 1948. február 8-án 15 évi; **Popovics Mihályt*** (1925), Nyíresújfalú gazdálkodóját 1950. december 18-án 15 évi; **Cseke Ferenc**⁷ (1913) iványi (Ivanyivci) molnárt 1952. január 4–6-án 25 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A molnár esetében kiszabott büntetést 1955. december 10-én 6 év szabadságvesztésre mérsékelte. Rehabilitálták őket, de további sorsuk ismeretlen.

Az MVSZ Határőr Hadseregének Kijevi Körzeti Hadbíróháza szintén 3 kárpátaljai ügyét tárgyalta meg. A munkácsi származású **Langbauer Leonyid**⁸ (1926) német nemzetiségű sorkatona 1949. május 28-án 10 évet kapott. 1955. január 21-én ez a testület korábbi bírói döntését 5 év szabadságvesztésre mérsékelte. **Dolinszki József**⁹ (1929) beregrákosi gazdálkodó ügyével két ízben is foglalkoztak. Elsőfokon 1951. december 28-án 10 évre, majd másodfokon 1952. június 18–21-én büntetését 25 év kényszermunka letöltésére emelte. **Bara Sándor**¹⁰ (1904) munkácsi járási kajdanói (Kajdanovo) kolhoztag ügyében 1953. szeptember 16-án 25 év szabadságvesztésről hozott szigorú döntést. Ők is az MVD ITL zord éghajlatú szibériai Gulág-táborába kerültek. Visszatérésükről nincs adat.

7. AZ SZSZKSZ ÁLLAMBIZTONSÁGI MINISZTERIUMÁNAK KÁRPÁTALJAI KÜLÖNTANÁCSA

Az NKVD/KGB Kárpátalján is létrehozta rögtönítélő Különtanácsát. Az eddig feltárt adatok szerint 1947–1951-ben számos kárpátaljai polgárt előre megtervezett politikai koncepciók perек lefolytatása után hurcoltak el a Szovjetunió börtöneibe, Gulág-lágerekbe és a száműzöttek munkatelepére.

⁴ RIZO, I. 2003. 566.

⁵ RIZO, I. 2003. 661.

⁶ RIZO, I. 2003. 329.

⁷ RIZO, I. 2003. 742.

⁸ RIZO, I. 2003. 438.

⁹ RIZO, I. 2003. 319.

¹⁰ RIZO, I. 2003. 172.

A letartóztatási hullám során 1938–1944-ben a magyar világban vállalt közszerepük miatt érintett értelmiségieket, közhivatalnokokat és másokat a következő „ellenforradalmi, szovjetellenes bűncselekményekkel” vádolták meg és ítélték el: hazaárulás, kémkedés, terrorcselekmény, diverzió, rongálás, szabotázs, szovjetellenes összeesküvés, szovjetellenes agitáció, lázadás és politikai banditizmus, hazaárulók családtagjai, társadalmilag veszélyes elem, Volksbund szervezet tagja, az aposztáziát megtagadó görögkatolikus pap stb.

Azt csak tüzetesebb, levéltári kutatásokból tudhatjuk meg, hogy a koncepciós perek folyamán hány személyt fosztottak meg szabadságától Kárpátalján.

Az eddig feldolgozott adatok 82 magyar, német, magyarbarát ruszin és más nemzetiségű meghurcolt személyt érintenek. Szám szerint 21 főt 25 évre, 39-et 10, 14-et 5, 5-öt 8, 2-öt 7 és egy főt 3 évre ítélt. Kilenc személy esetében a büntetés mértéke nem ismeretes. Érdekes, hogy a kanadai születésű **Faingel Margit** (1915) őrdarmai háztartásbeli lakos elkerülte a bírósági tárgyalást, őt 1949. augusztus 6-án kényszergyógykezelésre irányították.

A hadbíróóság legszigorúbb döntése 21 patriótára (papok, köztisztviselők, munkások, mozdonyvezetők, tűzoltók, molnárok, gazdálkodók stb.) vonatkozott, akikre egyenként 25 évi szabadságvesztést szabtak ki.

Ebbe a kontingensbe egy római és három görögkatolikus lelkipásztor került, akiknek meghurcolása a két egyház híveit erősen megrendítette, félelembé taszította.

Az egyik ismert főpap az ungvári születésű **dr. Pásztor Ferenc**¹¹ (1880) beregszászi római katolikus plébános-főesperes, vikárius. Letartóztatása után, az 1949. március 2-i első kihallgatáson Pásztor Ferenc így vall papi tevékenységéről: „*A hívők és ifjúság körében nevelői munkát végeztem a magyar nemzeti érdekek védelmében. Anyagi hozzájárulással segítettem a beregszászi magyar iskola felépítését.*”¹²

Egy későbbi kihallgatásban a következő olvasható: „*Kárpátalja megszállása után nyílt szovjetellenes tevékenységet én nem folytattam. A lelkipásztorok között a katolikus egyháznak a pravoszláv egyházzal való egyesítése kérdésében nemtetszésemet fejeztem ki. Hűséges vagyok a vallásomhoz és a Vatikánhoz.*”

¹¹ RIZO, I. 2003. 548.

¹² Dupka György: Egyházüldözés Kárpátalján... Szolyvai Emlékparkbizottság-Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2017. 11. A továbbiakban: Dupka, 2017...

Elégedetlenségemet fejeztem ki abban is, hogy a szovjet hatalom elválasztotta az egyházat az iskolától. Meggyőződésem, hogy a gyermekeket vallásosan kell nevelni.”¹³

Az ungvári börtönben két hétig tartó, kimerítő, mindennapos, éjszakai vattatások után a kihallgató tiszt a következő jelentést teszi: „*Pásztor Ferenc még nem tett őszinte beismerést a szovjetellenes tevékenységet és a külföldi kapcsolatait illetően, ezért továbbra is szükséges vattatni. A kihallgatások további helyszínéül a Kijevi Állambiztonsági Szervek börtönét jelöljük meg.*”¹⁴

Pásztor Ferencet négy hónapig vattatták a kijevi börtönben. 1949. július 6-án 25 évi szabadságvesztésre ítélték. Ezután Szibériába, a Bajkál-tó melletti javító-munkatáborba deportálták.

Az irkutszki területi Ozernij 20-as táborban (Tajset és Bratszsk között) halálra dolgoztatták, 1950 októberében végelgyengülésben halt meg. 1989-ben rehabilitálták.

A beregszásziak a vikárius tiszteletére emléktáblát, mellszobrot állítottak, róla nevezték el a közösségi házat, az évente kiosztásra kerülő díjat stb.

Nyájától megfosztották a másik főpapot, **Chira Sándor**¹⁵ (1897–1983) ungvári kánokot is, aki egyszemélyben köztisztviselőnek örvendő teológiai tanár, nagy tudású székeskapitányi görögkatolikus vikárius és a Vatikánhoz hű szentszéki tanácsos, pápai káplán és pápai prelátus, titokban felszentelt püspök volt.

A meghurcoltatása akkor kezdődött, amikor a Vörös Hadsereg egységei kíséretében Ungvárra is bevonult **Pronyin** vezérőrnagy, a 4. Ukrán Front Politikai Főcsoportfőnökségének parancsnoka, a későbbiekben ő vezette a „*Kárpátontúli Ukrajna népe által a Szovjet Ukrajnával való egyesülés érdekében vívott*” propagandaharc központi irányítását. Többek között nyíltan megírta feletteseinek egyik 1945. július 10-én keltezett jelentésében¹⁶,

Dr. Pásztor Ferenc.

Forrás: <http://regi.mindszenty.katolikus.hu>

¹³ Dupka, 2017. 11.

¹⁴ Melega Gabriella Anna OP: Új források az üldözött kárpátaljai római katolikus papokról. http://regi.mindszenty.katolikus.hu/vh57/57_1.html

¹⁵ RIZO, I. 2003. 718.

¹⁶ Korszun, Olekszij (szerk.): A Kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1945 között. Budapest Főváros Levéltára, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Kárpáti Kiadó, Budapest–Ungvár, 2022. Lásd a 188.sz. dokumentumot, 308–310.

hogy a „görög-katolikus papok majdhogynem egységesen megtagadták az újraegyesítésről szóló Manifesztum aláírását”. Mások mellett **Chira** kanonok is ekkor került fekete listájára, kiemelte **Romzsa Tódor** püspök, **Murányi Miklós** kanonok, **Punka** titkárra is vonatkozó „reakciós beállítottságukat”. Ezt követően az NKVD, a SZMERS látókörébe kerültek, megfigyelés alatt tartották és egy pár év múltán mások mellett Chira főpapot is kiragadták a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye központi testületéből.

Az aposztázia visszautasítása miatt 1949. február 10-én letartóztatták. 1949. augusztus 6-án szovjetellenes agitáció és propaganda vádjával elítélték, de hitében nem tudták megtörni. Tájsetben, Kemeroszokban és Omszokban raboskodott, és építkezéseken dolgoztatták. 1956-ban hazatért, de 1957 januárjában **Murányi Miklós** (1911–1979) görög-katolikus vikáriusul együtt kitiltották Ukrajna területéről, s így a kazahföldi Karagandába került, ahol az oda száműzött németeket, lengyeleket, litvánokat, letteket, galíciai ukránokat és kárpátaljai ruszinokat pasztorizálta. A meggyilkolt és azóta boldoggá avatott **Romzsa Tódor** utódának hosszú, küzdelmes életpályáját és a térség legnagyobb vallási felekezetének szenvedéstörténetét a nagyszülősi **Riskó**

Chira Sándor

Forrás: <https://www.magyarokurir.hu>
Marianna történész dolgozta fel és készítette a témából sikeres disszertációt.¹⁷ Forrásértékű munkájában hitelesen ábrázolta a főpap töretlen hitét és derűs missziós lelkületét, sztoikus, hősiesség kitarását, részletesen elemezte érték- és közösségteremtő, tanúságtevő szolgálatát. Az egyháztörténész szerint mindkét hazájában (Kárpátalján és száműzetésének helyszínén, a kazahsztáni Karagandában) virágzó egyházi életet hagyott hátra, kiérdemelve helyét a „fehér vértanúk” sorában.

¹⁷ Riskó Marianna: *Chira Sándor munkácsi püspök élete és vértanúsága*. Monográfia, Románika Kiadó, 2017.

Meg kell jegyezni, a kárpátaljai püspök még halála előtt itt ordinálta titokban püspökké az ungvári **Holovács Józsefet** (1924–2000). A fentebb említett **Murányi Miklós** vikárius mellett **Bendász István**¹⁸ (1949–1991) felsőveresmarti görögkatolikus parochus (a későbbiekben kanonok, egyháztörténész) szabadulása után 1957–59-ben biritualista misszionáriusként Karagandában a száműzött németek, ukránok, ruszinok körében misszióját együtt végezték. Ezenkívül segítőtársuk volt a szintén elítélt, majd száműzött bányaafalui parochus, **Sztankaninecz-Hám Antal Ágoston** (1905–) oltártestvérük is.¹⁹

Szent József római katolikus templom (Karaganda)

A legnagyobb főpapi nemes tette a kazahföldi Karagandához fűződik, ahol főleg a deportált, ide száműzött német és lengyel híveivel felépített egy csodálatos római katolikus templomot. A száműzetésben élő püspök 1980 januárjában itt tartotta gyémántmiséjét. 1983. május 23-án bekövetkezett halála után ide temették el földi maradványait.

2017-ben²⁰ egy kutatócsoporttal én is felkerestem az általa 1978 karácsonyán felszentelt Szent József templomot, ami 1999 óta székesegyházi

¹⁸ Bendász Dániel–Bendász István: Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Ungvár–Budapest, Galéria Ecriture.1994.

¹⁹ Dupka György: Magyar GULÁG–GUPVI-rabok Euráziában, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1921. 407-409.

²⁰ A pécsi Német Kör által szervezett V. kegyeleti és kutatóutunkat 2017.június 27. – július 8-án többek között Kazahsztán: Karaganda-Szpasszk-Almaati vonalon fejeztük be, amelyről a már idézett Magyar GULÁG–GUPVI-rabok Euráziában c. 2021-ben megjelent könyvemben számoltam be.

rangra emeltetett. Ott-tartózkodásom idején feljegyeztem, hogy „A szentmise végén érkezünk a deportáltak, száműzöttek és volt hadifoglyok templomába. Vidám közösség fogadott minket, a liturgia orosz nyelven zajlott. Akkor itt Szlovákiából érkezett papok, nővérek teljesítettek szolgálatot. Megtudtuk a szlovák Vladimír plébánostól, hogy a jelenlegi közösséget a magyar, német hadifoglyok, internáltak, száműzöttek leszármazottjai alkotják (...)”²¹

Riskó Marianna életrajzíró szerint „Hosszú, áldozatos szolgálatát a Szentszék is méltányolta. 1982. január 16-án II. János Pál pápa hosszú táviratban apostoli áldását és köszöntőjét küldte a 85. életévét betöltő Sándor atyának. Egy évvel később Karagandiban, 86 évesen tüdőrákban elhunyt. Az állami tiltás ellenére tizenöt pap és több ezres tömeg búcsúztatta a rajongva szeretett „páter Alexandert”. 2003. december 8-án a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye hivatalosan is megindította Chira Sándor titkos püspök boldogga avatási eljárását.”²²

Chira Sándor püspök végleges sírhelye, 2008-ban földi maradványait áthozták a karagandai Szent József templom melléköltára alá

A főpappal együttműködött az ungvári **Miskolczy Tivadar**²³ (1910), aki görögkatolikus püspöki levéltáros, iktató és háznagy volt. Őt 1949.

²¹ Dupka, 2021. 409.

²² Riskó Marianna 2017: Chira Sándor hitvalló püspök vértanúságának üzenete. I. II. rész. Új Hajtás 2017., 4-5. szám, XXII évfolyam.

²³ RIZO, I. 2003. 504.

március 5-én ítélték el. 1956-ban tért haza, Ungváron halt meg 1976-ban. Az ugocsa-vidéki Szászfalu szülőtte, **Ruszinkó Miklós**²⁴ (1886) huszti görögkatolikus parochust szintén az aposztázia elutasítása miatt ítélték el 1949. július 29-én. Ábezben halt meg 1955. január 4-én.

A Horthy-rendszerben szolgálatot vállalt és a szovjetek által felelőségre vont köztisztviselők, ügyvédek közül **dr. Kovács János** ungvári ügyvéd meghurcoltatása akkor kezdődött, amikor az NKVD 1948-ban otthonában letartóztatta, majd 25 évi kényszermunkára ítélték. *„Besúgás alapján azzal vádolták, hogy 1931-ben a Felvidék egyik lapjában újságcikket írt, amelyben keményen bírálta a szovjetrendszert és annak módszereit. Büntetését a kazahsztáni Pavlodár; Ekibasztuz, Szarány lágereiben töltötte le. 1956-ban szabadult és hazajutott Kárpátaljára a családjához.”*²⁵

Az SZSZKSZ Állambiztonsági Minisztériumának Kárpátaljai Különtanácsa által 25 évre elítélt (a későbbiekben rehabilitált) kárpátaljai polgárok²⁶ 1948–1951-ben:

- CHIRA Sándor (1897) ungvári kanonok, teológiai tanár, székeskáptalani görögkatolikus vikárius, szentszéki tanácsos, pápai káplán, pápai prelátus, titokban felszentelt püspök. 1949. augusztus 6-án ítélték el.
- CSATLÓS Gyula (1917) szlovák, nagyszőlősi fűrésztelep villanyszerelője. 1948. július 31-én ítélték el.
- CSIKÓS Jenő^{*27} (Szeged, 1915) hadifogolytáborból kiemelt csendőrszázadost 1951. március 13-án elítélték.
- CSÖME Lajos* (Baranyahídvég, 1914) hadifogolytáborból kiemelt csendőrt 1951. március 13-án elítélték.
- DÁVID József* (1919) munkácsi kereskedelmi üzletkötő, katonai kémelhárításnál szolgált. 1951. március 13-án elítélték.
- FÖLDVÁRI Rudolf (1915) ruszin/ukrán, ungvári komornyik, 1948. július 31-én elítélték.
- FÖLDVÁRI Ferenc (1912) ruszin/ukrán, a nagyszőlősi varroda karbantartó technikus. 1948. július 31-én elítélték.
- GERBER József (1927) magyar, munkácsi vagonőr a „Pobeda” artelben. 1950. november 29-én elítélték.

²⁴ RIZO, I. 2003. 615.

²⁵ Lásd a dr. Kovács Jánosról írt szócikket, Rózsás János: GULAG lexikon, Püski Kiadó Kft, Budapest, 2001.

²⁶ A lista Dupka György összeállítása a Dovhanics–Hlanta–Korszun 2003, I. könyv alapján.

²⁷ A csillaggal jelölt nevek szócikkei itt olvashatók, Rózsás János: GULAG lexikon, Püski Kiadó Kft, Budapest, 2001.

- KARBOVANEC Ivan (1922) ruszin/ukrán, Nevicke lakosa, az Ungvári Vasútállomás főkönyvelője. 1949. május 28-án elítélték.
- KOVÁCS György (1916) magyar, a nagyszőlősi poliklinika dolgozója. 1948. július 31-én elítélték.
- Dr. KOVÁCS János, ungvári ügyvédet 1948-ban ítélték el.
- MÉSZÁROS János* (Magyarkeszi, 1916) hadifogolytáborból kiemelt csendőr szakaszvezető volt. 1951. szeptember 29-én elítélték.
- MISKOLCZY Tivadar (1910) szlovák, Ungváron a görögkatolikus püspöki levéltáros iktatója és háznagya. 1949. március 5-én elítélték.
- PÁSZTOR Ferenc, dr. (1880) magyar, beregszászi római katolikus lelkész, főesperes. 1949. július 6-án elítélték.
- RUSZINKÓ Miklós (1886) ruszin/ukrán, huszti görögkatolikus parochus. 1949. július 29-én elítélték.
- SEFCSIK Alajos, dr.* (Máramarossziget, 1909) hadifogolytáborból kiemelt katona Ilosván, a beregi járásban szolgabíró volt. 1950. augusztus 7-én elítélték.
- SEILER Georg (1925) német, kishídvégi lakos, mozdonyvezető. 1950. május 31-én elítélték.
- SEMERAT Herman (1921) német, beregszászi munkás. 1948. december 11-én elítélték.
- SLAJHER Lajos (1909) magyar, királyházi lakos, munkanélküli. 1948. október 30-án elítélték.
- STRÖMPL Lajos (1929) ruszin/ukrán, alsókerepeci tűzoltócsapat tagja. 1950. november 29-én elítélték.
- VASS Sándor (1906) magyar, Nagyszőlősön mézszáros. Elítélték 1948. július 31-én.

Az adatok szerint a „szovjetellenes váddal” 13 nőt vontak felelősségre. Foglalkozásuk: háztartásbeli, munkás, munkanélküli, gazdálkodó, nővér és színésznő.

A budapesti születésű **Rziman Teréz**²⁸ (1897) munkácsi színésznő tíz év szabadságvesztést kapott.

Az ungvári születésű **Manajló Mária Teofília**²⁹ **O.S.B.M.** (1920) Szent Bazil-rendi apácánővér, ápoló kálváriája regénybe illő történetként vált

²⁸ RIZO, I. 2003. 600.

²⁹ RIZO, I. 2003. 470.

ismertté. Ő tudniillik a merénylet áldozatává vált **boldog Romzsa Tódor** püspök ápolója. A püspök meggyilkolása után a merényletet megszervezők minden nyomot igyekeztek eltüntetni, és Manajló Mária személyében bűnbakot találtak, akinek meghurcolása szorosan összefügg a főpásztor ellen kitervelt bűncselekménnyel. Az akkor 27 éves kórházi főnővér a gyilkosság egyik koronatanúja, akit a hatóságok igyekeztek egyházi környezetétől teljesen elszigetelni. Manajló Máriát az NKVD 1948. január 28-án tartóztatta le szovjetellenes tevékenység vádjával. Kijevbe szállították, ahol fél éven át próbálták – eredménytelenül – rábizonyítani azt, hogy részt vett a püspök meggyilkolásában. Az SZSZKSZ Állambiztonsági Minisztériuma Kárpátaljai Különytanácsa 10 év szabadságvesztésre ítélte el 1948. augusztus 21-én. Betegen kerül a Mordvin ASZSZK egyik kórházába. 1955-ben engedik haza. Bekövetkezett haláláig Ungváron nyugdíjas ápolónő.

Az egyházi személyek közül **Sörös (Pivovar) János**³⁰ (1892) munkácsi római katolikus esperes-plébánost, a város képviselőtestületének volt tagját 10 évre ítélték. 1950. október 18-án Tajsetben, a Bajkál-tó melletti 37-es lágerben raboskodott. 1956-ban rokkantan, betegen került haza. Meghalt Munkácson 1958-ban.

A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 5 lelkipásztora egyenként szintén tíz évi szabadságvesztésben részesült, mert az aposztáziát elutasították. A csoport rangidőse, **Murányi Miklós**³¹ (1911) ungvári görögkatolikus apostoli vikárius, püspöki irodaigazgató, teológiai tanár.

1950. szeptember 6-án elítélték. 1956. május 24-én szabadult, de alig tért haza, a fentebb említett **Chira Sándorral** együtt kitiltották az Ukrán SZSZK területéről. Visszakerült Karagandába. 1957. augusztus 29-én megengedték visszatérését Ungvárra, betegségének gyógykezelése céljából. 1976. július 9-én, mint apostoli vikárius, kijelölte utódjául **Szemedi János** oltártestvérét. 1979. január 12-én meghalt.

Ifj. Bacsinszky Dániel³² (1911) ungvár-ceholnyai görögkatolikus parochus, **id. Bacsinszky Dániel** fia, 1947. október 27-én a **Romzsa Tódor**

Murányi Miklós kanonok

³⁰ RIZO, I. 2003. 754.

³¹ RIZO, I. 2003. 515.

³² RIZO, I. 2003. 175.

püspök elleni merénylet alkalmával koponyaalapi törést, lapockarepedést, bordatörést és lábtörést (térdben mindkét lába eltört) szenvedett, közel három hónapon át kezelték a munkácsi kórházban. 1949. június 21-én tartóztatták le és hoztak ítéletet az ügyében. 1955. február 16-án rokkantan tért haza a kirovográdi területi lágerből. 1968-ig az ungvári margaringyárban dolgozott. 1984. szeptember 15-én agyvérzés következtében halt meg Ungváron.

Bíróság elé állították 1949. május 18-án **Duliskovics Eumén**³³ (1889) munkácsi görögkatolikus parochust. Büntetését Javaszban (Mordvin ASZSZK) töltötte le. 1955-ben hazatért, de az ott szerzett betegség következtében 1958. augusztus 22-én Munkácson meghalt.

1948. február 13–14-én a vádlottak padjára ültették **Lelekács János**³⁴ (1924) havasközi (Ljuta) görögkatolikus segédlelkészt, aki 1955. január 4-én hazatért. Az ungvári makarónigyárban, később a felsődomonyai autójavító műhelyben dolgozott. Az egyház legalizálása után az ungvári székesegyház parochusaként haláláig nyilvánosan gyakorolta papi hivatását.

Szokol János³⁵ (1899) borhalmi (Bobovicse) görögkatolikus parochust 1948. augusztus 21-én ítélték el. Rokkantan tért haza 1954-ben. Itthon letartóztatták illegális lelkipásztorkodás vádjával, és ítélet nélkül elmeagyógyintézetbe zárták. 1959-ben került haza. 1976 augusztusában harmadszor is letartóztatták, holmiját elkobozták, de másnap hazaengedték. Ekkor Kazahsztánba utazott és ott római katolikus papként működött (illegálisan) a Volga menti németek között. 1979-ben súlyosan megbetegedett, gyermekei hazahozták, december 21-én Ungváron meghalt.

A Kárpátaljai Református Egyház első képviselőjeként **Horkay Barna**³⁶ (1908) a Keleti Baráti Kör „keménymagjához” tartozó nagyszülősi református lelkész a Sztálinnak írt *Beadvány* egyik szerzője volt. Letartóztatták 1947. október 17-én. A lelkész ellen hat pontban fogalmazták meg a vádat: tagja volt a Véres-féle összeesküvés (?) kárpátaljai sejtjének; tagja az 1946-ban alakult Napkeleti Baráti Körnek³⁷, amely célul tűzte ki Magyarország határainak kiterjesztését keleti irányban, a Szovjetunió rovására; részt vett a zsidók elfogatásában és vagyonuk szétosztásában az SS-ekkel együtt; 1939–44 között tevékeny résztvevője volt az ukránok elmagyarosításának;

³³ RIZO, I. 2003. 324

³⁴ RIZO, I. 2003. 445

³⁵ RIZO, I. 2003. 650

³⁶ RIZO, I. 2003. 281

³⁷ Lásd bővebben, Horkay Barna: A Keleti Baráti Kör. Képek a kárpátaljai ébredésből. Kom Over En Help Alapítvány, 1998.

1939-től 1944-ig a magyar csendőrség embere volt; részt vett a Sztálinhoz intézett levél megfogalmazásában, mely levél a vallás alapjaira támaszkodik stb. Az SZSZKSZ Állambiztonsági Minisztériuma Kárpátaljai Különtanácsa 1948. május 15-én 7 évi szabadságvesztéssel súlytotta. 1955-ben térhetett haza a fogságból. Ő is folytatta papi hivatását, egészen 1987-ben bekövetkezett nyugdíjaztatásáig.

Az NKVD közreműködésével a Lvovi Vasúti Vonalfőnökség Bírósága 1948–1953-ban 8 kárpátaljai személy ügyével foglalkozott, és 6, 8, 10 évi szabadságvesztést kapott: **Bognár István**³⁸ (1905) ungvári vasutas; **Bergman Hermina**³⁹ nagybocskói közhivatalnok; **Jakab Miklós**⁴⁰ (1896), a helyi vasútállomás kocsirendezője; **Jakubinyi Jenő**⁴¹ (1906), az aknaszlatinai vasútállomás pénztárosa; a bátyúi **Kádár Domokos**⁴² (1924), a Csapi mozdonytérvezető segédje; **Keszler Zoltán**⁴³ (1929) ungvári vasutas; **Sztarovszky Júlia**,⁴⁴ az aknaszlatinai vasútállomás tisztségviselője.

A legutóbb megjelent egyik könyvemben⁴⁵ **Sztarovszky Júlia** kapcsán leírtam, hogy Ungváron találkoztam a fiával, a néhai **Negre Viktorral**. Megtudtam, hogy 1955. április 2-án a karagandi Peszcsanlagban (Песчаный лагерь, Песчанлаг (адрес «п/я ЖЮ-419»)) született, ahol aknaszlatinai születésű édesanyja, Sztarovszky Júlia (1926) töltötte le büntetését. 1953. március 23-án a 27 éves anyját Ungváron a Lvovi Vasúti Vonalfőnökség Bírósága az 58. § 1, 1a, 1g, 2, 10, 14 pontjai alapján szovjetellenes tevékenység vádjával 8 évi javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélte. A karagandi lágerhez közeli munkahelyen ismerkedett meg a budapesti Váradi József (1904) elítélt hadifogollyal, aki repülő hadnagyaként 1943 januárjában hadifogságba került, majd az 58-as § alapján őt is koncepciós perbe fogták. 25 évet kapott, és a karagandi politikai elítéltek büntetőtáborába hurcolták. A már 11 éve itt raboskodó Váradi József elítélt Sztálin halála után szabad mozgáshoz jutott, fogvatartói megengedték, hogy 1954-ben

³⁸ RIZO, I. 2003. 197

³⁹ RIZO, I. 2003. 183

⁴⁰ RIZO, I. 2003. 780

⁴¹ RIZO, I. 2003. 780

⁴² RIZO, I. 2003. 353

⁴³ RIZO, I. 2003. 368

⁴⁴ RIZO, I. 2003. 654

⁴⁵ Dupka György: Magyar GULÁG-GUPVI-rabok Euráziában, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2021. 412–413.

összeköltözzön Sztárovszky Júliával. Így született meg Viktor Karagandiban. Az akkori szovjet törvények értelmében külföldi állampolgárnak nem engedélyezték a szovjet állampolgárral kötendő házasság hivatalos bejegyzését. Váradi József magyar állampolgár, Sztárovszky Júlia szovjet állampolgárként volt nyilvántartva. Így a közös gyermeküket a leányanaként regisztrált Júliára anyakönyvezték. 1955-ben mindketten amnesztiában részesültek.

Váradi József családját nem vihette magával haza Budapestre. Élettársa, Sztárovszky Júlia, Viktor gyermekével visszatért Aknaszlatinára. Az anyát megfigyelés alá helyezték, a „férjével” történő kapcsolatfelvételt, a családgyesítést a KGB éber őrei a továbbiakban megghiúsították. Évek múltán Aknaszlatinán férjhez ment Negre Györgyhöz, aki nevére vette Viktort. Így lett Negre vezetékneven anyakönyvezve. Ebből a házasságból gyerek nem született, 1972-ben elváltak. A politikai enyhülés következtében újra kísérletet tett volt párja felkutatására. Csupán annyi információhoz jutott, hogy élettársa bekapcsolódott az 1956-os szabadságharcba és a forradalom után nyoma veszett. A későbbiekben Ungváron letelepedett, 1988-ban hivatalosan is rehabilitálták. 2009. augusztus 29-én bekövetkezett haláláig a Karagandiban született Viktor fia ápolta.

A Lvovi Megyei Bíróság **Kares Margit**⁴⁶ (1900) munkácsi lakost, háztartásbelit 10 év szabadságvesztésre ítélte el 1948. április 20-án. Az USZSZK Legfelső Bíróságának Elnöksége felülbírálv a korábbi döntést 1954. október 14-én 7 évi és 6 hónapi szabadságvesztésre módosította.

(Folytatjuk)

⁴⁶ RIZO, I. 2003. 359

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

(2022. JÚNIUS, JÚLIUS)

ELISMERÉSEK

* A kárpátaljai magyarságért végzett munkájáért és szociális tevékenységéért **Nagy Natália**, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Filológiai Tanszékének docense kapta idén a Káplár László Emlékére Kulturális Alapítvány *Jó Ember-díját*.

* A Magyar Színházak 34. Kisvárdai Fesztiváljának díjátadóján *Kisvárdai polgármesterének díját* a beregszászi Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház *Forráspont* című előadása nyerte el.

* **Andrij Csebikin**, az Ukrán Nemzeti Művészeti Akadémia elnöke kitüntető oklevelet adott át **Őry Lászlónak**, a nyíregyházi székhelyű Kárpátok Művészeti és Kulturális Egyesület (KMKE) elnökének a művészeti és kulturális munkája elismeréseként. Az általa vezetett

szervezetnek tagja lett több jeles kárpátaljai képzőművész.

* **2022. július 15. Csordás László**, a Rákóczi-főiskola Filológia Tanszéke Magyar Tanszéki Csoportjának oktatója sikeresen, legmagasabb pontszámmal, summa cum laude minősítéssel védte meg *A peremlét zátonyán – Az idegenség dinamikája Szilágyi István regényeiben* című PhD-disszertációját a Debreceni Egyetem Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskolájában. Az értekezés az alábbi linken érhető el: <https://dea.lib.unideb.hu/dea/handle/2437/335641>

* Ukrajna Kulturális és Információs Politikai Minisztériuma jóváhagyta a Kárpátaljai Magyar Turisztikai Tanács, valamint a gecsei lakosság támogató levelét, s felvette a szellemi kulturális örökség nemzeti listájára a *kárpátaljai magyar szilvalekvárfőzés hagyományát*.

Gratulálunk!

FONTOSABB ESEMÉNYEK, RENDEZVÉNYEK

JÚNIUS

* A Rimay János Alapítvány szervezésében megrendezték a Kárpát-medencei és V4 Költészeti Fesztivált. Ennek keretében nyolc helyszínen (Szerencs, Vásárosnamény, Kisvárd, Mátészalka, Nagykapos, Kassa stb.) 20 anyaországi, külhoni, szlovák, lengyel és más országbeli költő találkozott az olvasóközönséggel. **Alicja Kuberska** (Lengyelország), **Tari István** (Délvidék), **Vörös István** (Budapest), **Oláh András** (Mátészalka) és mások társaságában két földink, **Vári Fábian László** és **Finta Éva** is felolvasást tartott.

* Kovács Vilmos születésének 95. évfordulóján online hirdette ki a VII. Internetes Vers- és Prózamondó Verseny eredményét a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság (KVIT). 96 fiatal küldte be pályamunkáját. Az internetes versmondó verseny videóit a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság YouTube-csatornáján elérhetők.

* A Pest Megyei Levéltárban hibrid módon – online (Zoom) formában is – lezajlott a Gulágkutatók Nemzetközi Társaságának ([emlekezések/\) tisztújító közgyűlése **dr. Bognár Zalán** történész, a Károli Gáspár Református Egyetem tanácskezelő docense, a Magyar Nemzeti Levéltár Gulág- és Gupvikutató Intézetének igazgatója elnökletével. A kárpátaljai tagok közül **Bimba Brigitta**, **Dupka György**, **Fuchs Andrea** és **Molnár D. Erzsébet** is részt vett a fórum munkájában.](https://www.gulag.hu/tanulmányok-vissza-</p>
</div>
<div data-bbox=)

* Megrendezésre került a 93. Ünnepi Könyvhét a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése szervezésében. **Dupka György** kiadóvezető kérésére a Szlovákiai Magyar Írók Társaságának (SZMÍT), nevezetesen **Hodossy Gyula** elnöknek köszönhetően a Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat legújabb kiadványait szolidaritásból befogadták a 78. számú Vörösmarty téri pavilonba, ahol a kárpátaljai alkotók nagy barátja, **Bihari Zoltán** és csapata viselte gondjukat. A könyvheti megnyitón jelen volt **Dupka György** sorozatszerkesztő és felelős kiadó, **Fuchs Andrea** projektmenedzser, **Szemere Judit** szerkesztő, akik a határon túli és az anyaországi szerzőkkel, olvasókkal is találkoztak.

* A Napkút Kiadó Kft. az Ünnepi Könyvhéten újdonságként mutatta be a *Hetvenesek Társasága. 1952. Napkút-évkönyv* című reprezentatív gyűjteményét. A 90 szerző között Kárpátalját **Dupka György** író, történész és **Füzesi Magda** költő képviseli.

* A 93. Ünnepi Könyvhéten a Magyar Napló Kiadó sátrában **Finta Éva** a *Noé bárkáján rózsatő* c. válogatott versgyűjteményét dedikálta; a Méry Ratio Kiadó pavilonjában **Csernicskó István** *Az ukrainai többnyelvűség színe és fonákja* című kismonográfiáját, ugyanitt **Orosz Ildikó** *A magyar oktatásért Kárpát-alján* c. tanulmánykötetét, **Milován Sándor** *Csak lazán, csak humorral* című kispóza-gyűjteményét, **Matl Péter** köztéri alkotásait bemutató albumát dedikálta. A Kiskapu Kiadó pavilonjában a nagyszőlősi származású **Riskó Marianna** legutóbb megjelent *Chira Sándor munkácsi püspök élete és vértanúsága* c. monográfiáját, a Nap Kiadó pavilonjában a beregszászi születésű **Gerzsenyi Gabriella** *Brüsszel után szabadon* című novelláskötetét látta el kézjegyével.

* Az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) kezdeményezésére elindult az *Új tudományos zsebkönyvtár* sorozat. **Fedinec Csilla**, az ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont tudományos főmunkatársa *Kárpátalja: örökség és társadalom* című kötetével nyitotta meg a sorozatot.

* A Momentum Doctorandus (MD), a kárpátaljai magyar doktoranduszok szervezete a Domus konferencia- és kiadványtámogatási programjának segítségével *Terítéken*

a tudomány. Természettudományt mindenkinek! címmel tanulmánykötetet jelentetett meg. A kötet főszerkesztője **Fazekas Andrea** irodalomtörténész, az MD elnöke, szerkesztők: **Kosztur András**, **Linc Annamária**. A kiadvány a természettudományok területén kutató fiatal magyar kárpátaljaiak (**dr. Hadnagy István**, **dr. Himics László**, **dr. Jevcsák Szintia**, **dr. Kolozsvári István**, **Szanyi István** és **dr. Vince Tímea**) munkáit tartalmazza: <http://real.mtak.hu/143072/2/md%20kottetkesz%20nyomda.pdf>

* **Vári Fábrián László** Kosuth-díjas költő, irodalmi akadémikus *Tábori posta. Szovjet mündérbán Poroszföldön* c. 2011-ben a Kortárs Kiadónál napvilágot látott regénye 2022-ben lengyel fordításban (fordító: Katarzyna Chocholek) is megjelent Krosnában. Ehhez előszót **Marcusák Gergely** költő, irodalomtörténész írt.

* A kárpátaljai gyökerekkel rendelkező **Gecse Géza** történész *Az orosz nagyhatalmi politika 1905–2021* címmel új könyvet írt, amelyben vizsgálat alá veszi az orosz birodalmi gondolkodásmód és politika összefüggéseit. A Ludovika Egyetemi Kiadónál megjelenő művéről a Hit rádióban mesélt: https://www.youtube.com/watch?v=Gr7We_zzHsM

* A Péterfalvi Képtárban megnyílt a Szervátiusz-díjas **Homoki**

Gábor festőművész tárlata, ahol a Claritas Trió közreműködésével játékonysági koncert is zajlott.

* A Pro Arte – Munkács civil szervezet megrendezte a X. Kárpátaljai Nemzetközi Szobrásztábort a Királyfiszálláson található Kvitka Polonini szanatóriumban. **Matl Péter** elmondta, hogy az elkészült műveket odaajándékozzák Záhony, Kisvárdá, Lónya, Barabás, Beregsurány, Tiszabecs, valamint Tarpa községeknek. A Nyugat-Ukrajnába menekült szobrászművészek hálájuk és köszönetük jeléül szimbolikus ajándékot készítenek, melyek időtálló térbeli emléket állítanak annak a sok-sok önkéntesnek, akik nemcsak a határmenti településekről, hanem az egész ország területéről segítik a mai napig a menekülteket.

* A Kárpátaljai Szövetség és a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége rendezésében irodalmi-művészeti este került sor Budapesten. A program első részében **Fazekas Andrea** irodalomtörténész beszélgetett az elsőkötetes **Csornyij Dáviddal** (*A jelzőlámpák diktatúrája*. Versek), **Kopriva Nikolett** (*Amire csak a fák emlékeznek*. Versek) és **Kertész Dáviddal** (*A keresztúri vámpír*. Kisprózák). Az est második felében a történelem kapott főszerepet, **Kosztur András** történész beszélgetett **Botlik József** történésszel (*Nemzetünket*

szolgálták. A visszacsatolt területek felsőházi és képviselőházi tagjai a Magyar Országgyűlésben [1938-1944]), továbbá Dupka György szerkesztővel, történésszel („Jön még egy új világ.” A magyar 56 kárpátaljai kézikönyve, „A felnégyelt hazá” 100 év versei Trianontól napjainkig.) a legutóbb megjelent könyvek kapcsán. Varga Katica ungvári származású énekmondó kárpátaljai és határon túli magyar költők megzenésített verseit adta elő.

* A megyeszékhelyen újra kihelyezték *Abu Abdallah Muhammad ibn Muhammad al-Idriszi* arab térképész, földrajztudós és utazó bronz miniszobrát. Ezt **Fegyir Sandor** ismert turisztikai szakértő jelentette be a Facebookon.

* A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) konferenciatermében megrendezték az MMA Irodalmi Tagozata *Élőfolyóirat* estjét, amelyen a 20 éves kárpátaljai *Együtt irodalom-művészet-humán tudományok-kultúra* című folyóiratot ünnepelték. A jeles eseményt a házigazda, **Vári Fábián László**, az *Együtt* folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke, az MMA irodalmi tagozat vezetője nyitotta meg. Köszöntőt mondott **Mezey Katalin**, Kosuth-díjas költő, író, az *Élőfolyóirat* rendezvénysorozat háziasszonya. Vári Fábián László bemutatta az *Együtt* című folyóiratot. **Dupka**

György laptulajdonos beszámolt az eltelt húsz esztendő nehézségeiről és sikereiről. Az est résztvevői, **Varga Katica** előadóművész, **Ferenczi Attila** színművész a folyóirat aktív szerzőinek alkotásait szólaltatták meg. **Shrek Tímea** beregszászi író egyik legújabb, *Akit megcsókolt a halál* című novelláját olvasta fel. Végezetül **Dupka György** beszámolt Kárpátalja mai gazdasági-politikai viszonyairól, a kárpátaljai magyarság sorsának változásairól. Zárszót mondott **Vári Fábián László** Kosuth díjas költő. Az említettekén kívül a folyóirat szerzői is jelen voltak: **Elbéné Mester Magdolna**, **Gerzsenyi Gabriella**, **Fuchs Andrea**, **Füzesi Magda**, **Kopriva Nikolett**, **Kovács Sándor**.

* Megjelent a hatvan évvel ezelőtt született néhai **Soós Kálmán** *Belpolitikai harc a Magyar Királyságban* a XVII. század 60-as éveiben (*Az 1664–1670. évi főnemesi összeküvés*) című munkája. A kötettel a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elhunyt rektorára, az MTA köztestületének külső tagjára emlékeztek.

* Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és a Kronosz Kiadó gondozásában megjelent „*VISSZHANG: Az 1956-os magyar forradalom és az ukrán társadalom a KGB dokumentumainak tükrében*” című könyv bemutatójára került sor

az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára dísztermében. Az összeállítók nevében a kötetet bemutatta mások mellett **Baráth Magdolna**, a magyar rész szerkesztője. A gyűjtemény egyik összeállítója, a munkácsi származású **Olekszandr Pahirya** jeles ukrán történész 70 oldalas bevezető tanulmányában többek között ez olvasható: „*A kárpátaljai magyar lakosságnak a magyar forradalom eseményeivel kapcsolatos reakcióiról a legalapabb elemzések Dupka György és Váradi Natália tollából születtek.*” Egyúttal felsorolja a két kárpátaljai kutató forrásértékű munkáit, akiknek az alapkutatásaira támaszkodtak. A könyvbemutatón megjelent **Dupka György** köszönetét fejezte ki a gyűjtemény szerkesztőinek.

* Az orosz és szovjet szerzők művei kikerülnek az iskolai világirodalom tantervből – írja az osvita. ua. Az ukrán iskolások nem fogják tanulni többek között *Alekszandr Puskin*, *Ivan Krilov*, *Anton Csehov*, *Mihail Lermontov*, *Mihail Bulgakov*, *Lev Tolsztoj*, *Ivan Turgenyev*, *Ivan Bunyin*, *Oszip Mandelstam*, *Viktor Nyekraszov*, *Alekszandr Blok*, *Fjodor Dosztojevszkij*, *Alekszandr Gribojedov* műveit. Az eltávolított szerzők alkotásait az irodalmi folyamatnak megfelelően és a tanulók életkori sajátosságait figyelembe véve külföldi írók műveivel helyettesítik.

* Budapest Főváros Levéltára és a Nemzeti Emlékezet Bizottsága megrendezte *A kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között* című általuk megjelentetett kötet prezentációját a Teve utcai székház Gárdonyi Albert termében. **Torma Katalin** szerkesztő konferálásában köszöntő beszédet mondott mások mellett **Olekszij Korszun** kötet-szerkesztő. A levéltári iratok és dokumentumok szerkesztésében közreműködött a beregdéai **Kosztjó Gyula** fiatal történész, aki egyben a bevezető tanulmány szerzője is. Az előadók egybehangzóan állapították meg, hogy az ukrán–magyar projekt keretében megvalósult dokumentumgyűjteményt „*a történészek és nem történészek egyaránt hasznos olvasmányának fogják tartani*”. A könyvbemutatón az említettekén kívül, mások mellett jelen volt **Fuchs Andrea, Molnár D. Erzsébet, Tóth Mária, Dupka György, Szalipszky Endre, Bognár Zalán, Tóth Mihály**, akik **Olekszij Korszun** kötet-szerkesztő baráti köréhez tartoznak, és közreműködtek a gyűjtemény ukrán és magyar változatának megjelentetésében.

* Betiltják az orosz zenék sugárzását az ukrán médiában és a közterületeken. A tervezetet Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának 303 képviselője szavazta meg. A népi küldöt-

tek az orosz és fehérorosz könyvek behozatalát is megtiltották.

* Ismét a kárpátaljai magyarságról ír a New York Times, amelynek stábjba június elején járt Kárpátalján – tudatta Faragó István, az Index munkatársa (<https://index.hu/kulfold/2022/06/21/ukrajna-karpatalja-new-york-times>). Nem először közölt cikket a kárpátaljai magyarságról a New York Times, amely megkérdőjelezi Ukrajnához való lojalitásukat. Mások mellett megszólaltatják Zubánics Lászlót, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség vezetőjét is, aki szerint a helyi magyarok részben azért néznek magyar csatornákat, mert az ukránnal szemben azok foghatók, emellett kiemelte, hogy sok család kizárólag a magyar állam támogatásainak köszönhetően tudott Kárpátalján maradni és dolgozni.

* A „Ma” Művészeti Közösség elnevezésű jótékonsági alapítvány szervezésében (elnöke **Jurij Dik**) a háború áldozatainak emléknapja tiszteletére művészeti kiállítást nyitottak az ungvári szabadtéri néprajzi múzeumban. A tárlaton 21 művész 35 munkája látható, többek között a kárpátaljai **Kopriva Attila, Olekszandr Sándor, Györke Géza** és **Vira Hrabar** alkotásai

* A makkosjánosi Helikon Hotelben a MÉKK és a KMMI képviselői (**Dupka György, Fuchs Andrea,**

Szemere Judit) is részt vettek irodalmi életünk támogatójának, **Beke Mihály Andrásnak**, Magyarország Beregszászi Konzulátusa ideiglenes ügyvivőjének búcsúköccintésán, abból az alkalomból, hogy lejárt öt-éves megbízatása. Ezentúl **Gyebnár István** fogja ideiglenes ügyvivőként vezetni a beregszászi konzulátust.

*A Kulturális és Információpolitikai Minisztérium határozata értelmében a szovjet korszak alakjainak állított emlékműveket kivonják az állami nyilvántartásból – számolt be a tárca Telegram-csatornáján. Például Kijevben áthelyezik vagy lebontják *Bojcsenko*, *Bozsenko* és *Krupszkaja* mellszobrát, *Kirponosz*, *Frunze* és *Kovpak* emlékművét, valamint *Zsukov marsall* emléktábláját.

* A Debreceni Egyetem és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF) gyümölcsöző együttműködése keretében megrendezték a *Kárpátalja története. Örökség és kihívások* című monográfia ünnepélyes bemutatóját a Debreceni Egyetem Tanárképzési Központjában. A kiadvány egy összefoglaló jellegű munka, ami a mai Kárpátalja területének történetét mutatja be az őskortól a jelenkorig. A kötet bemutatásában mások mellett közreműködött **dr. Csatáry György**, a II. RF KMF Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék vezetője, főiskolai docens, **prof. dr. Püski**

Levente egyetemi tanár, **dr. Molnár D. István** főiskolai docens, **dr. Szakál Imre** főiskolai docens.

* *Kárpátok bercein innen: a kárpátaljai magyarság jelene és jövője* címmel tartottak fórumbeszélgetést Sátoraljaújhelyen a Rákóczi Szabadegyetemen. A programon **Orosz Ildikóval**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség elnökével, **Brenzovics Lászlóval**, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség elnökével, valamint **Vidnyánszky Attilával**, a Nemzeti Színház vezérigazgatójával beszélgetett **Iváncsik Attila** kárpátaljai újságíró. A záró körkérdésben a kárpátaljai magyarság helyzetjelentése mellett a jövőképről is szó esett. A beszélgetés résztvevői mindannyian bizalmukat fejezték ki afelől, hogy Kárpátalján a magyarság, a nehéz helyzet ellenére is meg tud majd maradni.

* Megjelent a *Partium* irodalmi folyóirat 2022/2. nyári száma. Olvasható benne többek között **Oláh András** főszerkesztő *Küldetésben* című, a 70 éves **Dupka György** íróval, történésszel készített interjúja. A következő linken érhető el:

<https://issuu.com/norton69/docs/partium-2022-06-13>. A több mint 30 jeles anyaországi és külföldi szerző társaságában a lapban verseivel szerepel **Vári Fábrián László** Kosuth-díjas költő is.

JÚLIUS

* *Ecsettel a békéért* címmel egyhetes alkotótábort szervezett a nyíregyházi székhelyű Kárpátok Művészeti és Kulturális Egyesület (KMKE, elnöke **Óry László**, az alkotótábor kurátora **Kopriva Attila**) Tiszapéterfalván. A magyarországi és kárpátaljai képzőművészek összefogásából alakult egyesület idén ünnepi fennállásának tizenötödik évfordulóját. Az alkotótáborban részt vett **Andrij Csebikin** (Kijev), **Angyalossy Sándor** (Munkács), **Borisz Kuzma** (Ungvár), **Erfán Ferenc** (Ungvár), **Homoki Gábor** (Tiszapéterfalva), **Ihor Lucenko** (Munkács), **Jurij Selevickij** (Munkács), **Kopriva Attila** (Munkács), **Matl Péter** (Munkács), **Olekszandr Zsilcov** (ideiglenesen Munkácson tartózkodó, Donyeckből majd Kijevből menekült művész), **Szerhij Biba** (Ungvár), **Szerhij Lakatos** (Munkács), **Villásek Tibor** (Munkács), valamint a fotográfus **Andrej Avdeenko** (Kijev).

* A „GENIUS” Jótékonysági Alapítvány („GENIUS” JA) második alkalommal szervezte meg verstáborát, melynek a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Szakgimnáziuma adott otthont. Az ötnapos táborban a résztvevőkkel **Gál Natália**, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház színmű-

vésze, **Kudlotyák Krisztina**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Szakgimnáziumának oktatója és **Mónus Dóra**, a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház segédszínesze foglalkoztak.

* A Szent Anna Karitászt szervezésében vetítették le a *Magyar Passió* című filmet Beregszászban. A rendezvénynek a Pásztor Ferenc Községi Ház adott otthont. A filmvetítés és az azt követő közönségtalálkozó díszvendége **Eperjes Károly** színművész, a film egyik főszereplője és rendezője volt.

* **Dupka György**, a Szolyvai Emlékparkbizottság felelős titkára és a testület képviselői terepszemlélt tartottak az emlékparkban. **Argyelán György** főgondnok és csapata többek között felújította az NKVD által meghurcolt magyar parlamenti képviselők emlékkeresztjét, **Fuchs Andrea** felújította a paszikai női kolostortól nem messze lévő honfoglaláskori magyar harcos sírhegyén felállított emlékoszlopot. Az ukrán és magyar feliratokat sikerült bearanyozni, így már az úttestről is olvasható az emlékmű felirata.

* A Magyar Napló júliusi számában **Kovács Újszászy Péter** beszélgetése olvasható **Kopriva Nikolett** költővel.

* Fennállásának 25. évfordulóját ünnepi a Credo verséneklő együttes, amelynek alapítója **Ivaskovics**

József ungvári zeneszerző. Feladatuknak tekintik a magyar értékek és kultúra ápolását és megőrzését, többek között a kárpátaljai költők megzenésített verseinek népszerűsítését. A Credo rendszeresen szervez zenei táborokat és zenei műhelyeket is működtetnek.

* **Glück Gábor** festőművész és grafikus 40 alkotásából nyílt kiállítás a Munkácsy Mihály Magyar Ház tetőtéri galériájában a képzőművész születésének 110. évfordulója alkalmából. A jubileumi tárlatot **Tarpai József**, a Munkácsy Mihály Magyar Ház igazgatója nyitotta meg. Szakmai szempontból **Kopriva Attila** munkácsi festőművész, **Borisz Kuzma**, az Ukrán Nemzeti Képzőművészeti Egyesület kárpátaljai szervezetének vezetője összegezte a festő- és grafikusművész életművét. A megnyitón részt vett **Homoki József**, a festő és grafikus veje, a Glück Gábor Jótékonyági Alapítvány igazgatója, aki a család nevében mondott köszönetet a kiállítás megvalósításáért. Érdekességként a rendezvényre magával hozta **Glück Gábor** 1958-ban kapott ezüstérmét, melyet a művész *Favágók* című monumentális festményével nyert el a Brüsszelben megrendezett világkiállításon.

* **Roman Murnik** szobrászművész a népszerű cseh szlovák mesefilmhőst, a Kisvakondot (Krték) formázta meg bronzból. 2022-ben

ez az első miniszobor, amelyet kihelyeztek a megyeszékhelyen. A híres animációs karakter miniplasztikáját a Masaryk híd betonkorlátján avatták fel. A város 51. miniszobrát a Krték animációs hős megjelenése 65. évfordulójának szentelték.

* **2022. július 15.** A kolozsvári *Helikon* honlapján **Shrek Tímea Akit megcsókolt a halál** című novellája már online is elérhető: <https://www.helikon.ro/bejegyzesek/akit-megcsokolt-a-halal>

* **Shrek Tímea Halott föld ez c.** novelláskötetéről **Kincses Krisztina** recenziót írt: <https://helyorseg.ma/rovat/szempont/kincses-krisztina-osszetort-pillanatok-megkopt-emelek-n-recenzio>

* Szerhij Vahanov, donyeck megyei katonai tudósító fotóiból nyílt kiállítás Ungváron. Az alkotó az „*Orosz–ukrán háború krónikája*” címet viselő tárlatán csaknem 40 művet mutatott be, melyet az elmúlt négy év során készített. A kiállításnak a Kárpátaljai Akadémiai Ukrán Zenei és Drámai Színház biztosított helyszínt.

* Drámapedagógiai programozatot indított óvodások számára a Pro Cultura Subcarpathica civil szervezet. Ezúttal *A kiskondás* című mesejátékot a P. Frangepán Katalin Gimnázium Beregszászi Bázisóvodájában mutatták be **Gál Natália**, a beregszászi színház művészenek előadásában. A meseelőadás ren-

dezője és dalszerzője **Gál Natália** színművésznő, a dalokat **Jackánics László** hangszerelte, a jelmez és a kellékek **Papp Viktória** kézműves munkáját dicsérik. A tervek szerint Kárpátalja tizenkét óvodájában tekinthetik meg a későbbiek során a gyerekek.

* Csendes koszorúzással emlékeztek a kárpátaljai magyarság képviselői a Rákóczi-szabadságharc első győztes csatájának 319. évfordulójára a KMKSZ szervezésében. Arészttvevők a tiszaujlaki egykori Sóház falánál és a Tiszabökény-Tiszabecs-Tiszaujlak határában a turulmadaras emlékműnél tették tiszteletüket. Az eseményen jelen volt és koszorúzott mások mellett **Bacsikai József**, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja, **Gyebnár István**, a beregszászi konzulátus misszióvezetője, **Barta József**, a KMKSZ alelnöke, a megyei tanács képviselője, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **Orosz Ildikó**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke, **Oroszi József**, a Tiszapéterfalvi Kistérség polgármestere, továbbá a megyei tanács, a civil szervezetek képviselői.

* A Beregszászi Római Katolikus Egyházközség kiállítást szervezett a Pásztor Ferenc Közösségi Házban, melyen a beregszászi születésű **Ruszin Noémi** fiatal festőművész alkotásait mutatták be *Utópia* címmel. **Kulin Ágnes**, a Révész

Imre Társaság elnöke, az esemény kurátora adott bővebb ismertetést a jelenlévőknek a festőművésznő életéről és műveiről.

* A 31. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktábor (Tusványos) kulturális, irodalmi rendezvényein a beregszászi **Csorniy Dávid** költő is jelen volt.

* **Csordás László**: *Utazni, újra.* *Ungvár* című írása megjelent: *Alföld*, 71. évf. 9. sz.

* A Petőfi Irodalmi Ügynökség szervezésében a Művészetek Völgye Fesztiválon bemutatták „Ha bármit lehetne” – KMI 12 2022. évi antológiáját a programba beválogatott költőkkel, írókkal. Mások mellett a szerzők közül fellépett **Kopriva Nikolett** és **Lőrincz P. Gabriella**, beszélgetőtársuk **Luzsicza István**.

* **Csordás László** recenziója **Gorzó Katalin** *Boszorkányság nyugaton. Nyugat-európai boszorkányüldözések kultúranropológiai vizsgálata* c. kötetéről a KVIT honlapján is olvasható.

* Kijevi tartózkodása alatt megkoszorúzta Petőfi Sándor szobrát **Bacsikai József**, Magyarország Ungvári Főkonzulátusának főkonzulja. A diplomata a helyszínen találkozott **Magyar Árpád István** képzőművész, író, tudóssal is, aki az elmúlt években megírta a *Magyarok Kijevben* című könyvet. **Bacsikai József** a helyszínen azt mondta: Magyar

Árpád, hősként a legnehezebb időkben is kitartott az ukrán fővárosban: <https://youtu.be/Ac4oKyYR-8I>

* A II. RF KMF aulájában, ünnepélyes keretek között nyitották meg a „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány hetedik színjátszó táborát. A beregszászi színészek által patronált tábor ötnapos programjára mintegy 60 kárpátaljai iskolás jelentkezett.

* A Kórkép.sk nevében **Nagy Erika**, a kiadvány munkatársa **Dupka György** írótól, történésztől aziránt érdeklődött, hogy milyen következményekkel jár a nyelvtörvény újabb cikkelyének be nem tartása. Az interjú apropója, hogy július 16-án lépett hatályba a nyelvtörvény 27. cikkelyének második és hatodik része. Összességében a jövőnket is érintő, nem szívderítő olvasmány, ám fel kell készülnünk az újabb kihívásokra.

* **Dupka György** történész meghívást kapott egy beszélgetésre a Karc FM Rádió – a NEB szakmai támogatásával készült – Farkasverem című műsorába. A műsor vezetője **Belénessy Csaba**. A NEB részéről **Ötvös István**nal hármásban beszélgettek **Belénessy Csabával**, melynek apropója egy – a közelmúltban megjelent és Budapesten is bemutatott – kötet, melynek címe: *A kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között*. A levéltári iratok és dokumentumok összeállítója **Olekszij Korszun**. Dupka György a szerkesztőbizottság

egyik tagjaként közreműködött a forráskötet összeállításában.

* A KMMI-honlapján is olvasható a húsz éves Együtt című, irodalmi-művészeti-humán tudományok-kultúra folyóiratunk 2022. 3. száma. Eddig már 30470 olvasó követi az epa.oszk.hu felületen folyóirat kiadásunkat, olvassák a két évtizede kiadott lapszámok elektronikus változatát: (<https://epa.oszk.hu/html/vgi/boritolapuj.phtml?id=595>)

* **Ljuba Jakimesuk** versei **Nagy Tamás** fordításában olvashatóak a *Kalligram* folyóirat legutóbbi lapszámában.

* 92. születésnapját ünnepelte **Lizanec Péter** nyelvész, az Ungvári Nemzeti Egyetem professzora, a Hungarológiai Intézet korábbi vezetője, az MTA köztestületének külső tagja. 1930. július 2-án született a szolvyvai járási Izvor község erdőmunkás családjában: <https://kiszo.net/2022/07/02/lizanec-peter-professor-92-eves/>

* Nem utazhatnak külföldre Ukrajnából a kettős állampolgársággal rendelkező hadköteles férfiak – közölte az Állami Határőrszolgálat a hivatalos Facebook-oldalán, adta hírül a korrespondent.net hírportál.

* A Clío Intézet honlapján már olvasható földink, **Kosztjó Gyula** történész „*A kommunizmus nagyobb tért nem tudott hódítani*” című új könyve, melynek témája a Tanácsköztársaság története Kárpátalján. A kötet

a Clio Intézet honlapjáról tölthető le: www.clioinstitute.hu Lásd bővebben: **Veszprémi László Bernát** beszélgetése **Kosztó Gyulával**: *Így tombolt a Tanácsköztársaság Kárpátján* – új könyv tárgyalja 1919 ismeretlen eseményeit: <https://mandiner.hu>

KÖNYVESPOLC – 2021

Az Együtt című irodalmi-művészeti-kulturális-humán tudományi folyóirat 2002–2022 között megjelent számai itt tekinthetők meg:

<http://kmmi.org.ua/konyvtar/folyoiratok/egyutt>

Megjelent a folyóirat 2022. évi 1., 2., 3. lapszáma.

KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖNYVEK

(Sorozatszerkesztő és felelős kiadó: Dupka György)

MEGJELENT

Dupka György–Fuchs Andrea: *30 év a Kárpátaljai magyar könyvkiadás szolgálatában. Kárpátaljai Magyar Könyvek sorozat bibliográfiája (1992–2022)*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/books-pdf/2022/intermix_katalogus.pdf

Bartha Gusztáv. Kiút. Kisregény (Felelős szerkesztő: Marcsák Gergely). Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

Tárolt változat: <https://mek.oszk.hu/22900/22951/>;

<https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/kiut>

Ortutay Mária. Múltunk és jelenünk „lámpás emberei”. Interjúk, visszaemlékezések, önéletrajzi írások. (Felelős szerkesztő: Szemere Judit). Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2022.

Tárolt változat: <http://mek.oszk.hu/22900/22946/>;

<https://kmmi.org.ua/konyvtar/konyvek/reszletes/multunk-es-jelenunk-lampas-emberei>

ELŐKÉSZÜLETBEN

A GULÁG–GUPVI-kutatók nemzetközi fóruma Kárpátalján, 2021. Nemzetközi emlékkonferencia, Beregszász, 2021. november 18. A Szolyvai Emlékpark Évkönyve. Összeállította, a jegyzeteket írta: dr. Dupka György. Lektorálta: dr. Zubánics László. Felelős szerkesztő: dr. Zékány Krisztina. Szolyvai Emlékpark–MÉKK, Ungvár–Budapest, 2022.

Összeállította: Dupka György

SZERZŐINK

ADAMCZYK KATALIN – 1989 (Tiszacsoma)
BARTHA GUSZTÁV – 1963 (Beregszentmiklós)
CSONTOS MÁRTA – 1951 (Szeged)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény)
FINTA ÉVA – 1954 (Sárospatak)
FÜZESI MAGDA – 1952 (Sülysáp)
KOVÁCS SÁNDOR – 1954 (Budapest)
NEMES NAGY ÁGNES – (1922–1991)
NÉMETH PÉTER – 1952 (Gyöngyös)
SHREK TÍMEA – 1989 (Beregszász)
TAMÁSI ÁRON – (1897–1966)
UNGVÁRI LAJOS – (1902–1984)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)
ZSILLE GÁBOR – 1972 (Budapest)

Lapszámunkat Ungvári Lajos perecsenyi születésű Kossuth-díjas szobrászművész munkáival illusztráltuk. Kovács Sándor (Budapest) fotói.